

ŠVIESA

No. 2 BALANDIS-GEGUŽĒ-BIRŽELIS 1964

ŠVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park, N. Y., 11417

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York, under the Act of March 3, 1879

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba. Atsakomąjasis redaktorius: A. Bimba

No. 2

Balandis-Gegužė-Birželis (April-May-June, 1964)

XXX

Ruoškimės mūsų L.L.D. suvažiavimui!

Šių metų liepos mėn. 4 dieną Niujorke (Henry Hudson Hotel, 353 W. 57th St.) įvyks mūsų didžiosios Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugijos suvažiavimas. Tai svarbus įvykis organizacijos gyvenime. Jam privalo ruoštis visi nariai ir veikėjai. Reikia, kad suvažiavimas būtų skaitlingas atstovais ir vaisingas darbas.

Kadangi suvažiavimas tęsis tik vieną dieną ir turės tik dvi sesijas, tai, aišku, jo dienotvarkis negalės būti labai platus. Be viršininkų raportų ir pranešimų iš kolonijų, suvažiavimui tuo būdu teks daugiausia apsiusti ties pasiūlymais ir sumanymais dėl Draugijos gerovės. Tiesa, mums visiems labai džiugu, kad ši mūsų apšvietos-kultūros organizacija dar vis gražiai, tvirtai laikosi, bet tuo pasitenkinti negalima. Mums visuomet rūpi ir turi rūpėti ateitis: nauji darbai, nauji žygiai, nauji siekimai, kad visas mūsų pažangusis judėjimas vis augtų ir augtų.

Su tokia mintimi į suvažiavimą turėtų vykti kuopų atstovai. Tokiuo supratimu vadovaudamiesi Draugijos viršininkai šį suvažiavimą ruošia.

Visi sutinkame, kad nepaisant mūsų senosios kartos gretų smarkėjančio retėjimo, Literatūros Draugijos veiklai ir stiprėjimui dirvos, ir gana derlingos dirvos, dar randasi. Ar mokame mes ją išnaudoti? Ar pa-

naudojame visas priemones ir visus būdus savo organizacijos stiprinimui ir jos veiklos plėtimui?

Kaip tik šiais klausimais teks kuo rimčiau pasikalbėti būsimajame suvažiavime. Kiekvienam reikia rimtai pagalvoti apie tais klausimais sumanymus ir pasiūlymus. Ypač, mums atrodo, šiais reikalais galėtų kolonijų veikėjai suvažiavimui padėti. Kai kurie juk atvyks su gražiais pasidarbavimo pranešimais. Atvyks atstovai kuopų, kurios yra gerai pasižymėjusios naujų narių įrašyme ir bendrai veikloje. Iš jų laimėjimų galėtų pasimokyti tos kolonijos, tos kuopos, kurios pavojingai serga nelabąja neveiklos liga ir rengiasi be laiko numirti.

Be to, suvažiavime turėsime smarkiai pasikalbėti apie mūsų Draugijos 50 metų gyvavimo sukaktį, kuri įvyks ateinančiais metais. Tai bus svarbi istorinė sukaktis. Jos atžymėjimas turėtų būti prarastas kuo plačiausiai per visas kolonijas ir panaudotas Draugijos gretų pagyvinimui ir sutvirtinimui.

Kaip žinia, ryšium su šiuo jubiliejumi išleisime plačią ALDLD istoriją, kurią rašo įžymusis visuomenininkas ir rašytojas, vienas iš pirmųjų mūsų organizacijos kūrėjų, **Dr. Antanas Petrika**.

Tad, tegu šis suvažiavimas būna dar vienas naujas šviesus mūsų garbingosios organizacijos ilgos istorijos lapas!

Lietuvių socialistinis judėjimas Amerikoje

V. ANDRULIS

I

Kuriais metais pirmieji lietuviai atvyko į Jungtines Amerikos Valstijas, tikrų žinių nėra. Senesnieji lietuviai pasakojo, jog pirmasis lietuvis atvykęs kada tai 17-tame šimtmetyje. Bet tai netikra.

Tiek žinoma, kad 1860 metais Pensilvanijos valstijoje, Shenandoah mieste jau buvo 8 lietuviai, ir kad kiek vėliau Freeland mieste stelys buvo pastatyta pirma lietuvių-lenkų katalikų bažnyčia.

Niujorke gal buvo kiek anksčiau atvykusių.

VINCAS ANDRULIS

Pradžioje lietuviai, kaip ir kiti ateiviai, buvo dedami į sunkiausius darbus. Apyvendinti Niujorko apylinkė, taipgi Pensilvanijoje, kietosios anglies srityje, ypač Wyoming slėny ir Shenandoah apylinkė. Lietuviai tą miestą vadina Šenadoriu.

Šenadoris nekurį laiką buvo JAV lietuvių "sostinė". Jau ir apie 1930 metus tame mieste skaityta apie 44 procentai gyventojų buvo lietuviai — ateiviai ir čiagimiai.

Daug lietuvių vyko ir Čikagon. Čia buvo daug sunkių ir menkai apmokamų darbų. Ilgainiui Čikaga tapo JAV "lietuvių sostinė", su daugiau 100 tūkstančių lietuvių.

Daugiau lietuvių atvykstant pradėjo kurtis pašalpinės draugystės pirmiau šventųjų vardais — Jurgio, Juozapo ir t.p. Kiek vėliau jau kūrta ir Vytauto, Keistučio, Gedimino ir kitais "tautiškais vardais" draugystės.

Kunigai ir jų sufanatizuoti sekėjai piktai puolė šias draugystes, vadindami "šunų ir kalių" draugystėmis.

Pagaliau įsikūrė Susivienijimas Lietuvių Amerikoje. Einant kovai tarp katalikų ir pažangesniųjų, susivienijimas suskaldytas. Iš jo pasidarė Rymo Katalikų Susivienijimas ir Susivienijimas Lietuvių Amerikoje.

Pastarajame aštrėjo kova tarp tautininkų, kurie buvo Lietuvos liaudininkų sekėjai, ir socialistų, vėliau — komunistų. Šis susivienijimas reakcininkų veiksmis suskaldytas 1930 metais, kai Čikagos seime 208 teisėtai išrinkti delegatai buvo išmesti iš seimo. Aštuoniolika delegatų areštuoti.

II

Lietuvoje socialistinis judėjimas, rodos, prasidėjo apie 1864 metus.

Jungtinėse Amerikos Valstijose lietuvių socialistinis judėjimas, kiek galima spręsti iš senų laikraščių, prasidėjęs apie 1903 ar 1904 metus, artėjant Rusijos 1905 metų revoliucijai.

Pirmasis Lietuvių Socialistų Partijos (taip vadinosi pirmoji organizacija) įvyko 1905 metais. Bet organizacija jau turėjo 6 kuopas su 133 nariais.

Tų pačių metų gegužės mėnesį narių jau buvo 185.

1907 metų gegužės mėnesį jau buvo 1,200 narių.

Sutriuškinus Rusijoje revoliuciją nemažai joje dalyvavusių atvyko čia ir stojo į socialistų organizaciją.

Reikia pastebėti, kad kai kurie jų buvo

ne tikri socialistai. Jie kovojo prieš carizmą, ar bent dėjosi tokiais, ne socializmo vykdymui, bet Lietuvos atsiskyrimui nuo Rusijos.

Socialistinis veikimas buvo paviršutinis. Tuomet ir Dr. Jonas Šliupas ir jo protezas Juozas Širvydas stoji socialistų tarpan.

Pats organizacijos nugarkaulis tačiau buvo darbininkai. Juozas Šukys, vienas organizacijos kūrėjų ir skaitytas jos tėvu, buvo darbininkas. Kiek iš jo patyriau, dirbęs Rusijos miestuose ir atvykęs Amerikon jau sąmoningu darbininku. Jis tvirtai laikėsi socialistinių idėjų. Juozas Baltrušaitis ir jojo brolis Antanas, berods, dalyvavę Lietuvoje socialistiniame judėjime, taipgi gerai laikėsi, nors teoriniai nebuvo stiprūs. Jų brolis Lietuvoje buvo sušaudytas besislepiant išpurtusiam ažuole.

Dr. Šliupas greit pasirodė tik laisvamaniu ir nacionalistu. Širvydas ir Baltrušaitis prieš jį kovojo. Šliupas guodėsi užsiauginęs gyvatę užantyje — Juozą Širvydą. Širvydas buvo savamokslis, bet gabus žmogus, vėliau tapęs žurnalistu.

Jis vėliau taipgi pasirodė nacionalistu. Tarp jo ir socialistų ėjo kova. Jis pasekė šliupo keliu, nors pirmiau jiedu niovėsi. Širvydo pasiteisinimas buvo, kaip jis pats man vėliau sakė: "Rūpinkimės tik savo tautiečiais, kiti tesirūpina savaisiais".

Socialistams apsisvalant nuo buržuazinių nacionalistų kova ėjo dviem frontais — su klerikalais ir tautininkais.

Skaitant tų laikų laikraščius darosi įspūdis, kad lietuviai socialistai buvo daugiau laisvamaniai, negu socialistai. Visur figuravo atakos prieš kunigus. Jie skaityti aršiausiais darbininkų priešais ir išnaudotojais. Prakalbose, kituose veiksmuose figuravo kunigams "komplimentai": "krokodiliai", "juodasutoniai", "Romos agentai", "tamsos apaštalai" ir t.p.

Priešais jie tikrai buvo, bet jie tik tarnavo išnaudotojams. Jie atkalbinėjo lietuvius nuo streikų, ragino būti nuolankiais ir išnaudotojams, nes taip "dievo skirta". Už nuolankumą ir vergiškumą siūlė dangaus karalystę, o patys grobstė pinigus.

Darbininkai norėjo geresnio gyvenimo kol

gyvi. Dėlto nežiūrint atakų socialistams iš dviejų pusių, socialistinis lietuvių judėjimas augo, bujojo.

III

Daugeliui pramokus anglų kalbą ir susiekiant su amerikiniiais socialistais, imta kalbėti apie įsijungimą į JAV Socialistų partiją.

Jau 1905 metų lietuvių socialistų suvažiavime tas klausimas keltas, bet atmestas argumentuojant: "Mes pinigų reikalaujame patys, kad galėtume varyti agitaciją tarp mūs pačių viengėnčių".

Sekančiame suvažiavime įsijungimas atmestas argumentuojant, kad "Socialistų partija remiasi ne socialistiniu mokslu".

Tikra priešastis buvo noras savistoviai veikti. Labai mažai lietuvių socialistų turėjo ryšio su kitų tautybių socialistais.

1907 metų suvažiavime nutarta:

"Apsvarsčius, kad vadinamų tautiečių arba tautininkų agitacija ir šaukimas, kad visi lietuviai turi eiti išvien, yra tai darbininkų suvedžiojimas ir apdūmimas jų klesos reikalų supratimo, apsvartę, kad vadinamas 'tėvynės meilės' skelbimas apdengia mūsų buržuazijos reikalus, — nutariame: kritikuoti ir aiškinti tokio veidmainingo patriotizmo skelbimą ir aiškinti solidarumą ant klesų kovos" ("Kova" 1907 metų nr. 21).

Industrijai šalyje vystantis aštrėjo kovos prieš išnaudojimą. Brendo ir darbininkų sąmonė.

Atvyko daugiau žmonių iš Lietuvos. Ver-ta priminti, kad atvykęs Dorpatu Universiteto studentas A. Kišonas, jau veikęs 1905 revoliuciniame judėjime, čia pasivadinęs J. Žagaru, smarkiai kritikavo tautininkus ir "svyruojančius socialistus". Dažnai jis buvo per grieštas, bet padarė daug gero. Sto-jęs mokintis jis buvo užmirštas, tik tapęs vaistininku vėl pasireiškė Clevelande, vėliau Detroite, bet jau daugiau tik savo senu autoritetu ir gausia parama spaudai ir organizacijom.

Penktasis LSS suvažiavimas (1911 metais) vienu balsu patvirtino pirmesnio suvažiavimo rezoliuciją jungtis į Socialistų partiją ir "mokėti po 5 centus nuo nario", bet pa-

statė sąlygą, kad partija turi užlaikyti sekretorių-vertėją. Prie to dar leista nenorintiems jungtis pasilikti vien LSS nariais. Tik 9 delegatai balsavo už besąlyginį įsijungimą, 28 už sąlyginį.

Su tokiu įsijungimu Socialistų partija nesutiko.

1913 metais, kaip rašė "Kova", jau pabrėžta, kad **"vyriausias darbininkų politinės kovos reikalas organizuoti visus darbininkus į vieną tos šalies politišką organizaciją. Dėlto reikia vienytis su Socialistų Partija.**

Nutarta praveisti tuo reikalu plačias diskusijas. Diskusijos, reikia sakyti, buvo paviršutinės. Paleidus referendumu balsuoti, už įsijungimą buvo 755 balsai, prieš — 6960.

Vykdam įsijungimą vis dar 965 nariai pasitraukė iš sąjungos.

1914 metais LSS turėjo 168 kuopas su 3,185 nariais.

1915 metais jau buvo tik 129 kuopos su 3,060 narių. Vėliau dar sumažėjo, bet greit sąjunga vėl ėmė augti.

Laike Socialistų Partijos skilimo (1919 metais) jau turėjo virš 9,000 narių.

Vinco Kapsuko-Mickevičiaus atvykimas labai daug pagelbėjo lietuvių socialistiniam judėjimui šioje šalyje.

Pirma jam atvykus, Pijus Grigaitis laikytas svarbiausiu vadu. Buvęs atvykęs 1912 metais Grigaitis įgijo gerą vardą, gerai kalbėdamas. Atvykęs apsigyventi Amerikoje, jis jau buvo kitokis — dešinus. Jo įtaka prastai veikė į lietuvių socialistinį judėjimą.

Kapsukas vedė kovą prieš tai ir laimėjo.

IV

Lietuvių socialistų laikraščiai:

"Kova", oficialis LSS organas. Jos redaktorius buvo renkamas referendumu. Daugiausia redagavo Kazys Vidikas, vėliau žinomas kaip V. Tauras.

"Keleivis" daugiau buvo laisvamaniškas, negu socialistinis. Redaguotas St. Michelsono, kuris tik iš vardo buvo socialistas.

"Laisvė", 1911 metais pradėta leisti atsimetusių nuo "Keleivio" keleto darbininkų, pirmiau redaguota A. Antonovo, kuris vėliau liko gydytoju ir vadinasi tikru vardu — Antanas Montvydas.

1912 metais atbėgus iš Sibiro Leonui Pru-

seikai, jis paimtas "Laisvę" redaguoti.

"Moterų Balsas", Progresyvio Moterų Susivienijimo organas, redaguotas Katrinos Petrikenės, pradėtas leisti 1917 metais. Vėliau pasivadinęs "Darbininkų Balsu".

"Dilgėlės", Baltrušaičių leidžiamas ir redaguojamas Pittsburgh, Pa., satyros laikraštukas.

"Kovą" sulaikius leistas biuletinis "Apžvalga", aiškinanti LSS reikalus. Vėliau "Mūsų Tiesa".

1919 metų kovo 7 dieną Čikagoje pradėtas leisti 8-tojo rajono laikraštis "Žarija". Sulaikytas laike Palmerio puolimų 1920 metų pradžioje.

"Naujoji Gdynė" teorinis, mokslinis LSS žurnalas, pradėtas leisti pradžioje 1917 metų ir užsidarė kartu su "Kovos" sulaikymu. Pirmiau žurnalą redagavo P. Grigaitis, vėliau atleistas kaip netinkamas. V. Kapsukas paimtas jo vieton.

"Pirmyn", pradėtas leisti kovo 25, 1908 metų, Minersville miestelyje, Pensilvanijoje. Tūlą laiką redagavo A. Antonovas (dabar Dr. Antanas Montvydas), vėliau perėmė J. M. Jasulevičius. O paskiausia redagavo Pijus Grigaitis jau perkeltą į Baltimore, Md. Čia laikraštis ir numarintas.

1914 metais vasario 19 dieną Čikagos lietuvių socialistai pradėjo leisti savaitraštį "Naujienas". "Pirmyn" merdint, P. Grigaitis atvyko redaguoti "Naujienas". Ir čia pasijuto ne taip dideliu, kaip manė, užsikontaktavo, kad nebūtų atleistas. Ilgainiui paveržė laikraštį jau tapusį dienraščiu iš bendrovės ir likosi faktiniu savininku.

Tarp "Naujienų" ir "Kovos" ėjo aštrūs nesutikimai. "Keleivis" akiai sekė "Naujienas". Kiti socialistiniai laikraščiai laikėsi su kairiaisiais socialistais.

Negalima nepaminėti JAV pažangiųjų lietuvių tampraus ryšio su gimtine ir jų rūpinimosi savo brolių likimu tėvynėje, jų kovom už geresnę būklę ir laisvę.

1916 metais buvo labai susirūpinta Lietuvos žmonių kenčiančių nuo karo gelbėjimu.

Visuotiname seime, šauktame bendrai su tautininkais, sukūrtas bendras komitetas, bet tautininkai jį vėliau nerėmė, tai mums vieniems teko tas darbas. Atkviesti Andrius Bulota su žmona ir rašytoja žemaite. Su-

ruoštas platus maršrutas aukų rinkimo Lietuvos žmonėms gelbėti. Suteikta gausios paramos.

1917 metais atėjus žiniai, kad vyskupas Karevičius, kun. Bartuška ir kiti klerikalai maldavo Vokietijos kaizerį paskirti tūlą Urachą Lietuvos karaliu, pas mus vėl kilo audros protestų. Suruošta platūs prakalbų maršrutai. Priimta daugybė rezoliucijų protestui prieš pastangas užkarti Lietuvai monarchiją; dargi vokiečių karalių.

Labai daug protestuota prieš nužudymą Lietuvoje keturių darbininkų vadų ir prieš fašistinės diktatūros Lietuvai užkorimą 1926 metais.

1938 metais kai fašistinė valdžia šaudė Lietuvos ūkininkus, sukūrtas Amerikos Lietuvių Kongresas veikti prieš fašistinę Lietuvą diktatūrą, kelti protestus prieš ūkininkų šaudymą ir aplamai prieš persekiojimą Lietuvos pažangiųjų žmonių, norinčių laisvės.

Šis judėjimas tiek įsisiūbavo, kad ir dešinieji socialistai, P. Grigaičio grupelė stojo į Kongresą ir kiek laiko veikė. Bet pasirodžius, kad Grigaitis negali iš to sau naudos gauti, jis ir jo kolegos pasitraukė. Jis pats atvirai pareiškė, kad įsitikinęs, jog kas už jo "į kairę, tai jūsus; mano dirva į dešinę".

Bet šis kongresas atliko daug gero darbo.

Svarbu pažymėti, kad amerikiečiai ir laike fašistinio režimo Lietuvoje surado kelius ir būdus pasiųsti Lietuvon literatūros ir kitokios paramos. Kai kam gal nesinorės tikėti, kad Lietuvos karininkų kai kurios grupės tam patarnavo.

Rusijos revoliucija 1917 metais padarė stiprius poveikius į viso pasaulio socialistinį judėjimą.

Tarp Amerikos socialistų kairiųjų ir dešiniųjų prasidėjo karštos diskusijos.

1917 metų balandžio 7-14 Socialistų partijos konvencija, St. Louis, Mo., mieste, pravedė rezoliuciją prieš karą. Tam labai priešinosi dešinieji, bet Eugeniaus Viktoro Debso ir Čalzo Emiliaus Ruthenbergo vadovybėje kairieji laimėjo. Konvencijoj sentimentas buvo prieš karą, kad ir tuomet laikytas partijos lyderiu advokatas Morris Hillquit balsavo už rezoliuciją.

Po konvencijai dešinieji tęsė savo politi-

ką. Kairieji laikėsi rezoliucijos, priešinosi karui, laikydami jį imperialistiniu. Jie buvo persekiojami. Kate Richard O'Hare, kelių vaikų motina, Missouri valstijoje, pasmerkta penkiems metams kalėjiman.

Č. E. Ruthenbergas areštuotas prieškarinėj demonstracijoj Clevelando miesto centrinėj aikštėj, pasmerkta kalėjiman, taip ir du jo draugai. Ruthenbergas buvo taip įtakingas, kad miesto mēras asmeniai prašė jo laike arešto atkalbėti demonstrantus nuo riaušių.

Vėliau E. V. Debsas, atvykęs aplankyti Ruthenbergą ir draugus Canton, Ohio, kalėjime, pasakė tame mieste karštą kalbą prieš karą. Jis areštuotas ir pasmerkta penkeriems metams kalėjiman.

Socialistų partija smarkiai augo. Ji jau pasiekė virš 100,000 narių. Kiek anksčiau Debsas kandidatuodamas prezidento urėdui gavo daugiau milijono balsų. Tuomet tai buvo labai didelis skaičius.

Lietuvių Socialistų Sąjunga irgi smarkiai augo.

Tuo laiku Vykdomajam Komitete žymiai figuravo Šukys, Juozas Jukelis ir Juozas Ramanauskas — angliakasy.

Šukys taipgi užėmė "Kovos" ir LSS administratoriaus vietą. Prie jo išleista daugybė gerų knygų, kaip "Valstybė ir Revoliucija" ir kitų.

VII

Filadelfijoje išleisti lietuvių kalba ir plačiai paskleisti kituose miestuose lapeliai prieš karą. Valdžios agentai apkaltino Juozą Stilsoną ir Juozą Šukį. Jie tvirtino, kad Stilsono rašomąja mašinėle padarytas stenselis mimeografavimui lapelio. Tatai pats savaime nėra įrodymas, juk bet kas galėjo panaudoti tą mašinėlę LSS raštinėj, bet siautėjant politinei isterijai, užteko tokio "įrodymo". Jis pasmerkta trims metams kalėjimo, o J. Šukys trims mėnesiams.

"Kovos" leidimui sudaryta nepakeliamos sąlygos. Laikraštis sulaikytas. Norėta areštuoti ir redaktorius K. Vidikas, bet jis spėjo pasitraukti.

Vieton "Kovos" pradėta leisti mėnesinis biuletinis "Apžvalga" aiškinimui reikalų.

Vėliau leista "Mūsų Tiesa", bet neilgam.

Jau anksčiau Socialistų partijos patvarkymu sekretoriai-vertėjai turėjo dirbti partijos centrinėj raštinėj, kuri buvo Čikagoj. Stilsonas išvyko ten.

Darbas didėjo ir sąlygos sunkėjo. Vykdomasis komitetas nutarė mane padėti jo pagelbininku. Jis buvo geras darbe, bet kalėjimo baimė jam jau kenkė. Teko daug važinėti, vesti polemikas. Darbas jo buvo daug užvilktas. Tuo tarpu man teko ir "žariją" redaguoti. Gerai, kad atsirado liuosnorių pagelbininkų.

Po dešimtojo LSS suvažiavimo Stilsonas koku būdu išvyko užsienin. Vėliau jis slaptai sugrįžo ir gerai veikė kiek laiko, bet 1932 metais ėmė organizuoti opoziciją (skloką) patraukdamas L. Pruseiką ir kitus kelis svarbius mūsų judėjimui žmones. Kiti sugrįžo. Jis likosi priešingame fronte ir baigė taip gyvenimą. Su juo pasilikęs St. Strazdas vėliau netgi buvo valdžiai "liudininku" prieš L. Pruseiką, bet ir jis jau miręs.

Reikia priminti, kad, po Stilsono ir šukio arešto sukurtas apsigynimo fondas. J. Jukelis ir K. Petrikenė pasiūsti maršrutuoti sukėlimui bylai lėšų. Jiedu gerai atliko darbą nevien fondo sukėlimui, bet ir organizacinį. Jukelis jau miręs, Petrikenė, atžymėjus savo 70-tą gimtadienį, tebeveikia.

Šiuo tarpu taipgi jau pasireiškė ir jaunesni darbuotojai. A. Bimba, V. Andrulis, Ks. Baltrūnytė, Julius Daubaras, J. Kraucevičius, kiek vėliau R. Mizara ir eilė kitų.

Daug kas gal klaus: kodėl tiek mažai apie moteris?

Lig to laiko, prie jau pažymėtų Baltrūnytės, Petrikenės, reikia dar pridėti Benesevičiūtę-Šukienę, dalinai Račiūtę-Hermanienę, dvi seseris Dryžiūtes, Puišiūtę-Šalnierę, Dr. Johaną Baltrušaitienę, Lietuvaitę ir kelias kitas.

LSS kuopų sekretorių ir meninėj veikloj jau buvo nemažai merginų, bet į viršūnes dar mažai jų buvo įėjusių.

Verta pastebėti, kad iš visų sužymėtų til Purvienė ir šalnierė nuėjo su dešiniaisiais ir "išponėjo". Visos kitos laikėsi socialistiniame judėjime ir kurios gyvena ir laikosi.

Progresyvis Moterų Susivienijimas suvai-

dino svarbų vaidmenį. Politinės isterijos metais ši organizacija legaliai veikdama pasidarė ypač labai svarbia. Gaila, kad vėliau, pasekoj klaidingos agitacijos, kad "reikia vienytis su ALDLD", Susivienijimas buvo faktinai likviduotas.

VII

Einant Rusijoje sunkiai kovai prieš kontrrevoliucinius ir išorinius priešus, V. Kapsukas ir visa eilė svarbių rusų darbuotojų, taip ir keliolika lietuvių, vyko ton šalin gelbėti darbo žmonėms išlaikyti savo laimėjimus. Bet kova su dešiniaisiais jau buvo laimėta. Jų liko mažai.

LSS dešimtame suvažiavime pakeistas jos vardas į Lietuvių Komunistų Federaciją. Ruošiantis suvažiavimui daugybė kuopų reikalavo stoti Komunistų Partijon. Kai kuriose rezoliucija buvo net pareikšta, jog kuopa išstos iš Sąjungos, jei nebus vykdomas tas reikalavimas.

Vardo pakeitimui pasipriešino tik 3 balsai.

Baigiant būtina reikia pabrėžti, jog ir vedant aštrią kovą prieš dešiniuosius, prieš politinius oportunistus, taipgi prieš buržuazinius nacionalistus ir kitus lietuviškus darbininkų judėjimo priešus, nesiribota vien tuo. Lietuviai socialistai dalyvavo šalies ekonominėse kovose už geresnę būklę ir politinėse kovose.

Kilus rasinėm riaušėm East St. Louis, Ill. ir vėliau (1919 metais) Čikagoje jau tada mūsų nusistatymas buvo teisingas.

1919 metais taipgi kilo didelis streikas plieno industrijoj — Pittsburgė ir apylinkėje. Amerikos Darbo Federacijos prezidentas Sam Gompers sakydavo, kas nori gyventi, neorganizuos plieno darbininkų. Bet Williamas Fosteris stojo streiką vesti ir gerai vadovavo. Jo neparėmė kiti Federacijos lyderiai, bijodami, kad jis, kaipo socialistinio judėjimo rėmėjas, iškils į pačias viršūnes, nustumdamas kitus.

Streikas nelaimėtas, bet toji ilga ir sunki kova įtikino darbininkus, kad ir plieno industrija galima suorganizuoti.

Mes taipgi ruošėme daugybę prakalbų, skleidėme apšvietą.

Kada po 1920 metų Palmerio puolimų,
(Tąsa pusb. 95)

DIDYSIS LIETUVIŲ TAUTOS POETAS

Ainių nepasiekė joks Kristijono Donelaičio atvaizdas. Amžiai paslėpė nuo mūsų poeto veido bruožus. Jie nedaug paliko ir žinių apie poeto gyvenimą bei kūrybą. Bet poeto paveikslas išsaugotas: jis giliausiai irėžtas nemirtingoje "Metų" poemoje. Prabėgę laikai neišdildė jo, neišdildys nei bėgantys, nei ateinantys šimtmečiai. Toks paveikslas amžinas, kol gyva žmonija; jį trokšta palikti visi kūrėjai, bet palieka tiktai didžiausieji, kurių tarpe turime būrų dainių, gimusių prieš 250 ir jau beveik prieš 200 metų atgulusį amžino poilsio (1714-1780).

Lietuvos ir pasaulio literatūroje Kristijono Donelaičio vardas tarp didžiųjų kūrėjų. Sunkiausiai laikais, niūriausioje baudžiamos gadynėje, daugiau kaip prieš 200 metų jis sukūrė savo pasakėčias ir "Metus". Savo kūrinius, kaip manoma, poetas skaitė iš sakyklos parapijonams, paprastiems vyžotiems savo broliams baudžiauninkams-būrams. Jis ėjo pas būrus savo poezijos žodžiu guosdamas vargdienius "su lopyta skrandu", užjausdamas juos, mokydamas gyventi šviesiai ir dorai. Tiktai didelės, nepaprastai jautrios ir kilnios širdies, didelio, labai gyvo ir pastabaus proto žmogus, tiktai didžiulio talento, galingos meninės jėgos kūrėjas galėjo parašyti "Metų" poemą. Išleista L. Rėzos pirmąjį kartą praėjus po Donelaičio mirties beveik keturiasdešimčiai metų (1818 m.), ši poema iš sykiu susilaukė plačiausio paminėjimo. Apie ją tauriu žodžiu atsiliepė didysis Adomas Mickevičius, ja džiaugėsi Daukantas ir Stanevičius. O vėliau "Metus" parengė spaudai įžymus mokslininkas A. Šleicheris ir išleido Rusijos Mokslų akademija (1865 m.). Taip, su laiku, su kiekvienu "Metų" leidimu plito Donelaičio — didžio kūrėjo ir žmogaus — šlovė. Pasiekęs mūsų laikus, garsas apie Donelaitį pasidarė dar platesnis ir garsesnis. Naujoji Lietuva, šventai sauganti K. Donelaičio atminimą, daro viską kad Donelaičio 250-ųjų metinių jubiliejus, po visą pasaulį paskleistų žinią ir garsą apie didį lietuvių poetą.

Kai laiko rodyklės paskelbė 1964-ųjų metų pirmąją dieną, Lietuvoje prasidėjo me-

tai, pažymėti Donelaičio vardu. Knygų vitrinose — nauji jubiliejiniai leidiniai, jų tarpe K. Donelaičio "Metų" ištraukos įvairiomis pasaulio kalbomis; lietuvių mokslininkų L. Gineičio ir K. Doveikos darbai apie K. Donelaitį, jo epochą ir kūrybą; dailininko V. Kalinausko aplankas su K. Donelaičio kūrinių iliustracijomis. Skulptorius B. Vyšniauskas sukūrė K. Donelaičio jubiliejinių medalioną, pasirodė suvenyrai, ženklukai, atvirukai, skirti didžiojo poeto atminimui.

Iškilmingas K. Donelaičio jubilėjaus minėjimas, surengtas Vilniuje, lyg pirmoji banga davė pradžią gausybei vakarų, skirtų K. Donelaičiui. Nėra Lietuvoje nė vienos mokyklos, nė vienos bibliotekos, nė vieno miesto ir miestelio, kuris su meile ir pagarba jau nebūtų paminėjęs arba nesiruošęs paminėti didžiojo poeto jubilėjaus. Šiandien Lietuvoje tūkstančių žmonių lūpose skamba nemirtingųjų "Metų" posmai, sušildyti taurios poeto širdies, sukurti nuostabaus realistinio talento. O kur dar mokslinė konferencija, kurią suruošė Mokslų akademija. Kur dailės paroda, skirta jubilėjui! Kaip niekad artimas ir savas Lietuvai Donelaitis. Bet jo sukaktis peržengia respublikos sienas. Dabartinėje Kaliningrado srityje, kur gimė, augo ir mirė poetas, kur jis sukūrė savo "Metus", sutvarkytos su jo vardu susijusios vietos, jo atminimas pagerbtas literatūros vakarais ir susirinkimais.

Garbingą K. Donelaičio jubiliejų, kartu su Lietuva, su visa lietuvių tauta, mini ir kitos broliškosios respublikos. Per Tarybų šalies sostinėje Maskvoje bei Leningrade įvykusius Donelaičio minėjimus garsūs rusų ir kitų tautų poetai šilčiausiais pagarbos ir meilės žodžiais kalbėjo apie Donelaičio genijų, padovanojusį pasauliui galingos jėgos meno kūrinius.

Kaip pavasario saulė, vėl atkopydama budina svietą, taip vis į naujas viršūnes kopia Donelaičio vardas, taip vis jo kūryba budina žmonėse kilniuosius jausmus, meilę žmogui, jo darbui, jo didybei.

K. Genys

Lietuviai Amerikos liaudies kovų istorijoje

S. J. JOKUBKA

Buvęs JAV Komunistų partijos pirmininkas velionis W. Z. Foster per paskutinius kelerius savo gyvenimo metus parašė penkias dideles knygas klasių kovos temomis — "Outline Political History of Americas", "History of the Communist Party of the United States", "The Negro People in American History", "History of the Three Internationals" ir "Outline History of the World Trade Union Movement". Jeigu šio žmogaus sveikatos nebūtų pakirtusi liga ir mirtis nebūtų nuskynusi jo gyvybės, tai šešta didelė jo knyga būtų buvusi — apie šioje šalyje imigrantus darbininkus ir jų įnašą Amerikos darbo žmonių kovų istorijai. Bet W. Z. Foster šios knygos nebe paspėjo parašyti. Jį užkankino sunki širdies liga. Žmogus mirė.

Šiai apie imigrantus knygai W. Z. Fosteris medžiagą rinko labai stropiai. Ruošėsi parašyti, kad būtų viena iš svarbiausių jo knygų. Ir daugiau kaip tikra, knygoje labai žymią vietą būtų užėmę JAV lietuviai. Nes W. Z. Foster žinojo, kokį svarbų JAV lietuviai darbininkai sulošė vaidmenį kovose už darbo unijas, daugybėje streikų, demonstracijų, kovoje už įvedimą Social Security įstatymo, ir t.t. Arba, katras pažangus JAV visuomenės darbuotojas nežino, kad daugiau kaip dešimt lietuvių padėjo savo galvas Amerikos darbo žmonių kovų barikadose? O kiek žuvo, apie kuriuos neturime žinių! Ir W. Z. Foster tai žinojo. Ir žinojo, kad Amerikos darbo žmonių kovos aplaistytos, be daugelio kitų, ir Amerikos lietuvių krauju.

Pavyzdžiui. Paimkime tiktai 1911 metais Čikagoje vykusias audringas siuvėjų kovas už teisę susiorganizuoti į profesinę sąjungą ir jos pripažinimą. Daugiau kaip tris mėnesius trukusiuose streikuose, masiniuose pikietuose, demonstracijose, Čikagos lietuviai siuvėjai stovėjo beveik priešakinėse eilėse. P. Nagreckas tada buvo nušautas pikieto linijoje prie Kochanski siuvyklų. K.

Lažinskas tada prie Royal rūbų siuvyklų susirėmimo su streiklaužiu buvo peiliu nudurtas. J. Katilius daugiau kaip mėnesį buvo kankinamas kalėjime. Iš pikieto linijų lietuviai ir kitų tautybių kovingiesni siuvėjai buvo vežami į kalėjimus vežimais. O kiek buvo sumušta, sužeista susirėmimuose su policija! Ir už ką? Už Amerikos darbo žmonių bendrą reikalą, už didesnę duonos kąsnį, už žmoniškesnį gyvenimą.

Kokios tada buvo siuvėjų darbo sąlygos Čikagoje, baisu pagalvoti. Dirbtuvėse nebuvo jokios sanitarijos, higienos. Darbininkams tekdavo dirbti tirščiausiuose dulkių debesyse, uždarytiems be jokios ventiliacijos, susigrūdusiems, kaip galvijams tvarte. Žmonės nuo džiovos krisdavo kaip rudenį lapai. Darbo valandos būdavo dar baisesnės. Sezonu metu siuvėjas dirbdamas nuo štukų turėdavo per dieną skubėti 12, o kartais net ir šešiolika valandų. Sezonui praėjus darbas baigdavosi. Gerai, katras per sezoną susitaupydavo santaupų pragyvenimui iki kito sezono. Bet tokių laimingų būdavo maža. Daugumai tekdavo badauti, laukti kol darbas vėl prasidės. Darbininkas darbaviam tada buvo kaip negyvas paprastas darbo įrankis. Galėjo nuo gatvės pakviesti dirbti kada jam buvo reikalingas, galėjo be jokių ceremonijų paleisti iš darbo, kai nebebuvo reikalingas. Nebuvo tada nedarbo kompensacijų, nebuvo Social Security, nei senatvės pensijų. Niekam neskaudėjo galva dėl darbininko likimo, dėl jo rytojais.

Siuvėjų darbas buvo laikomas tokiu prastu ir nepelningu, kaip skerdyklose žarnų plovimas. Jį dirbo išimtinai svetimtaučiai imigrantai, tada diskriminuojami, kaip dabar negrai, tegalinti gauti pačius prasčiausius ir mažiausius apmokamus darbus. Ir tokių bedalių siuvėjų Čikagoje buvo apie 40,000. Vien tik lietuvių buvo daugiau kaip tūkstantis, neskaitant lietuvių žydų siuvėjų. Ypač daug buvo lenkų, čekoslo-

vakų, italų. Visų jų gyvenimo lygis buvo daug žemesnis, negu dabar meksikiečių, portorikiečių, ar negrų. Siuvėjai tada buvo laikomi skurdžiais, sunkiausia dirbanti ir mažiausia apmokami.

Geresni uždarbiai ir geresnės darbo sąlygos buvo Niujorke siuvėjams, nors taip pat buvo beveik visi imigrantai. Jie jau turėjo iškovoję savo profesinės sąjungos pripažinimą ir privertę darbdavius su tuo skaitytis. Be to, dauguma Niujorko siuvėjų profesinės sąjungos vadovų buvo atbėgę iš Rusijos 1904-5 metų revoliucijos dalyviai, tuo metu socialistai. Ryžtingai jie gynė organizuotų į profesines sąjungas siuvėjų reikalus, siekė jiems didesnių algų, užtikrinto rytojaus, skelbė proletarinį solidarumą, leido siuvėjų kovoms skirtus laikraščius.

Čikagos siuvėjai 1911 metais ir sukilo dėl to, kad iškovojus, ką turėjo iškovoję Niujorko siuvėjai. Ne tiek buvo svarbu iškovoti didesnes algas, geresnes darbo sąlygas. Svarbiausias Čikagos siuvėjų streiko tikslas buvo — iškovoti teisę orgaizuotis į profesinę sąjungą ir jos pripažinimą.

Streikas užsiliepsnojo vienu metu. Apie 40,000 Čikagos siuvėjų metė darbą kaip vienas. Palei siuvyklas visame mieste pasirodė masiniai streikierių audringi pikietai, prasidėjo gausybė mitingų. Lietuviai siuvėjai, kaip ir kitų tautybių siuvėjai, į streiką stoji kuo karščiausiai. Ypač energingai pasirodė lenkai siuvėjai. Lenkų laikraštis "Dziennik Ludowy" iš pirmos dienos visu šimtu procentų pasisakė už streikierių reikalą. Tai buvo vienintelis Čikagoje laikraštis, kuris be atvangos kėlė streikieriams įkvėpimą kovoti iki galutinio laimėjimo, kai tuo tarpu kiti laikraščiai ir komercinė angliška spauda streiką smerkė, provokaciniai informavo visuomenę apie streiko eigą; streiko vadovus kaltino anarchizmu.

Streikieriams pagalbos ranką ištiesė pirmutiniai Niujorko siuvėjai ir jų profesinės sąjungos vadovai. Išskyrė pinigų sumas streiko reikalui, įkūrė badaujantiems čikagiečiams valgyklas, išnuomavo sales susirinkimams, atsiuntė į Čikagą, tuo metu buvusį socialistą Hillmaną streiko komitetui patarėju ir agitpropu. Karštai streiką rėmė amerikiečiai ir svetimšaliai socialistai, visa

eilė miesto profesionalų, gydytojų, advokatų. Daug streikieriams gelbėjo Lietuvių Socialistų Sąjungos čikagiškės kuopos, Kriaučių klubas, dabar Čikagos lietuvių draugija.

Kova buvo įnirtinga, kokios Čikagos miestas nebuvo matęs nuo pat Haymarketo laikų. Daugelyje vietų raitoji policija buvo bejėgė išardyti pikietus, streikierių demonstracijas. Buvo atsitikimų, kad areštuotus pikietininkus streikieriai iš policijos atimdavo, įkinkytus arešto vežimuose policijos arklius iškinkydavo ir paleisdavo "dievo valiai" lakstyti po miestą.

Moterys siuvėjos streikierės kovėsi kaip vilkės. Su to meto skrybelių mados ilgomis adatomis badydavo policijos arklių šonus, raiteliam policininkams šlaunis. Skrybelių ilgos adatos nebuvo ginklas ir moterys šį "ginklą" legaliai vartojo prieš policiją, puolančią pikietus, demonstrantus. Policijos arkliai pamatę moteris pikietų linijose, išsigandę šokdavo piestu. Taip buvo pribaidyti, kad moterų bijodavo iš toli. Ypač didvyriškai reiškėsi su savo šiais "ginklais" lietuvis ir italės moterys. Tai atmena tų audringų kovų kiekvienas liudininkas.

Didžiausias tada kovos įkarštis virė mieste šiaurinėje dalyje, prie Kochanski siuvyklų. Policijos ir fabrikantų agentai matydami, kad su pikietais bus vargu susidoroti kartą iš kaž kur į pikieto demonstraciją paleido iš šautuvų seriją kulipkų. Daug tą dieną pikietininkų buvo pašauta, sužeista. Lietuvis P. Nagreckas tą dieną krito pikieto linijoje nušautas.

Atkaklūs streikierių susirėmimai vyko ir prie Royal drapanų siuvyklų, miesto centre. Čia pikietininkai kovėsi su akiplėšomis streiklaužiais, pasamdytais per prievartą įsiveržti į užstreikuotas dirbtuves. Lietuvis K. Lažinskas, susiėmus su streiklaužiu už krūtinių, buvo peiliu nudurtas.

Neišdildomą įspūdį streikieriams atliko P. Nagrecko laidotuvės. Į lietuvių šv. Jurgio bažnyčią susirinko daugtūkstantinė streikierių minia. Paskutinį kartą atsisveikinti su žuvusiu didvyriu mirtimį už siuvėjų bendrą reikalą atėjo streikieriai siuvėjai lenkai, italai, čekoslovakai, žydai... Buvo pasakyta graudingų kalbų. Kadangi tuo me-

tu Lietuvių tautinių kapinių dar nebuvo, ve-
lionies P. Nagrecko kūnas nugabentas į lie-
tuvų šv. Kazimiero kapines ir ten palaido-
tas. Greta P. Nagrecko palaidotas ir pei-
liu nudurtas K. Lažinskas.

Kai streikas baigėsi laimėjimu, siuvėjų
profesinė sąjunga jiems kapinėse pastatė
paminklą ir iki pat dabar — kasmet aptai-
so kapą, padeda vainiką. Abiejų paveiks-
lai pakabinti profesinės sąjungos priėmimų
salėje kaba ir šiandien.

Pralietas streiko kovos ugnyje didvyrių
Nagrecko ir Lažinsko kraujas, jų laidotu-
vės, streikierius dar labiau sukėlė ant kojų.
Pikietų ir demonstracijų audringumas pa-
siekė čiuokurą. Didžiosios drapanų siuvyk-
los Schaffner & Marx ir Kuppenheimer, pa-
jutusios streikierių ryžtingumą, sutiko siu-
vėjų profesinę sąjungą pripažinti. Kieta
siuvyklų savininkų vienybė tapo palaužta.
Visi ženklai pasirodė, kad streikas eina
prie pabaigos su iškelta triumfo vėliava,
atnešančia Čikagos siuvėjų laimėjimą. Bran-
gų laimėjimą, aplaistytą Nagrecko ir La-
žinsko krauju, iškentėtą visus policijos bru-
talumus, ne vienam streikieriui visam am-
žiui paliktą galvoje pramuštą randą.

Kalbant apie visa tai, kas vyko tada Či-
kagoje ir kaip ryžtingai siuvėjai kovojo,
niekaip negalima pamiršti štai ko:

Ėjusis Čikagoje lietuviškas laikraštis
“Lietuva”, nors ir daugiau kaip tūkstantis
lietuvių siuvėjų grūmėsi su policija pikie-
tų linijose, streiką ir streikierius smerkė.
Laikraščio puslapiuose buvo skelbiami ap-
mokami darbdavių skelbimai, ieškanti
streiklaužių. Streiko įkarštyje lietuviai
streikieriai nebeiškentė. Pasiuntė į “Lietu-
vos” leidyklą komisiją, vadovaujamą J. Ka-
tiliaus, ir griežtai pareikalavo atšaukti ne-
palankius laikraštyje pasisakymus apie
streiką ir išmesti iš laikraščio puslapių
streiklaužių ieškančius skelbimus. Admini-
stratorius Brenza bandė priešintis, bet nie-
kas iš to neišėjo. Lietuviai streikieriai,
padedami lietuvių socialistų, buvo be-
paskelbią laikraščiu boikotą. Laikraščio
leidėjas senis Olšauskas, matydamas, kad
dėl boikoto bus ne juokai, turėjo prisiversti
savo valia nueiti pas streikierius lietuvius
ir atsiprašyti, prižadėti skelbimų į lakraš-

tį nebedėti. Lietuviams streikieriams šis
laimėjimas buvo didelė džiaugsmo diena.
Streikuojančių lietuvių siuvėjų eilės dar la-
biau susikonsolidavo.

Nebedaug beliko Čikagoje lietuvių siuvė-
jų, liudininkų tų audringų kovų streiko
fronte ir su laikraščiu “Lietuva”. Beveik
visi jau išmirė, o katrie tebėra, tuos spau-
džia nelaboji sunki senatvė. Bet JAV dar-
bo žmonių kovų istorija jų nepamirš. Jeigu
šauniųjų Čikagos siuvėjų, praliejusių krau-
ją ir nepaisiusių galvų daužymo už profesii-
nės sąjungos reikalą, už visų darbo žmonių
reikalą, nepaspėjo aprašyti buvęs JAV Ko-
munistų partijos pirmininkas W. Z. Foster,
atsiras kitas, kas aprašys. Nes visa tai yra
surašyta to meto laikraščių puslapiuose, siu-
vėjų profesinės sąjungos narių susirinkimų
protokoluose.

Šaunieji Čikagos lietuviai siuvėjai, 1911
metais kovojusieji petis į petį su visų tau-
tybių siuvėjais už profesinę sąjungą, nebus
pamiršti ir Amerikos lietuvių istorijoje. Ne
lietuviškų parapijų bažnyčios, ne buvusio
buržuazinio Lietuvoje režimo liaupsinimas,
ne Lietuvos “laisvinimas” yra Amerikos lie-
tuvų istorija. Amerikos lietuvių istorija
yra tie, katrie padėjo savo galvas už šios
šalies darbo žmonių bendrą reikalą, katrie
ryžtingai streikuose, demonstracijose nešė
šios šalies darbo žmonių kovos vėliavą,
katrie aukojo savo sveikatą, atidavė gy-
venimą šios šalies darbo žmonių reikalui.

S. J. Jokubka

NAUJAMETINĖ ŽEMĖS SKRAISTĖ

Pro beržynėlį pamažu
Mėnulio piauťvas sužvilgo
Ir, pasikėlęs virš beržų,
Sidabrą ant laukų išbarstė,
Kad žemėje būtų gražu.
Ir austa upelio vingiu,
Sužibo tūkstančiais žvaigždžių
Naujametinė žemės skraistė.
Papuošim ją liepsna širdžių,
Išausime darbais didingais,
Kasdien gražės jinai, jaučiu,
Nes mūsų siekia—nemirtingi.

Elvyra Pilkauskaitė

Svarbi ir vertinga knyga

Perskaičius Ks. B. Karosienės knygą "Tarptautinė Moters Diena", ne tik tenka autorę pagirti, bet ir padėkoti jai už jos tokią kruopštų darbą. Nors knyga nedidelė puslapiais, bet labai daug pasakanti iš moterų kovų už lygias teises — pirmoje vietoje už balsavimo teisę. Ją šiomet išleido dienraštis "Vilnis". Reikia, kad ji būtų kuo plačiausiai paskleista.

Karosienės knyga tai nemažas įnašas į klasių kovos istoriją. Autorė labai puikiai moka nubrėžti visus kovos kelius be jokių ilgų išvedžiojimų bei padailinimų.

Reikia žinoti, kad tos kovos, apie kurias kalba Karosienė savo knygoje, toli gražu nėra baigtos. Ir, tenka pasakyti, kapitalo šalyse jos niekadės nebus baigtos, kol kapitalizmas gyvuos. Tik socialistinėse šalyse moteris yra pilnateisis žmogus visose gyvenimo srityse. Ten ji ne tik ranka rankon su vyru darbuojasi, kad aprūpintų vaikučius geriausiomis sąlygomis, bet taip pat, kad sukurtų skaistesnį rytojų visiems, kad pastatytų komunistinę ateitį.

Tik tenka palinkėti draugei Karosienei dar daug daug kūrybingų metų, kad ji mums pateiktų dar daug raštų iš klasių kovos. Ji plačiai yra su tuo susipažinusi, nes ilgus metus yra stovėjusi kovos lauke už šviesesnę ateitį darbo žmonijai.

I. Vienužis

PO DARBO

Pavogė dieną, atrodo, kažkas. —
šešėliai virpėdami tirpsta.
Jaučiu aš, panėrus į upę rankas,
Kaip nuovargis skęsta nuo pirštų.

Nugairinta vėjo vakarė žara
Išpynė liepsnojančią kasą,
Kaip brangenybę suvystęs banga
Vanduo ją skalaudamas neša.

Naktis, lyg mama, užliuliavo lankas,
Miglos dengia apklotą tirštą...
Jaučiu aš, panėrus į upę rankas,
Kaip nuovargis skęsta nuo pirštų.

Elvyra Kubiliūtė

AUDRAI NUSIAUTUS

Išlaisvintai Tėvynei Lietuvai

Kai siautė čia audros, plieniniai ledai,
Tėvynė būt žuvus, jei ne ažuolai.
Viesulai mojo juos verst iš šaknų
Ir matės pavojus ant brolių galvų.

Bet švelniosios liepos prie jų prisidėjo,
Besiaučiant šiai audrai skaisčiau pražydėjo.
Kai saulė skaisčioji Rytuos patekėjo,
Audra jau į Vakarus slinkti pradėjo.

Nubloškė jie audrą į vakarų šalį,
Iš kur ji sugrižti atgal nebegali.
Tegul ji sau siaučia savojoj padangėj,
Neleisim, kad laužtų mūs ažuolą brangų.

Dabar jau per amžius žaliuos,
O liepų žiedeliai juos išbučiuos.
Dabar mūs tėvynė jau nebe ta,
— Išblaškies audras, prisikėlė laisva!

Jaunutis

1959

Arija Elksnė

ATVIRA ŠIRDIMI

Aš nenoriu savy užsisklęsti,
lyg už sienų, gyventi paniurus.
Lai diena kiekviena mano širdžiai
būna plačios, atviros durys.

Tegu jai mūs Rygos padangės
vėjai neša įmonių dūmą,
O nuo Gaujos — kvapą purienų
ir žydinčių ievų krūmų.

Lai varpeliais jai skamba skujos,
aidi balsas bičiulio draugo;
Ir daina apie stiprią meilę
nuo senatvės mane tesaugo...

Savo skambančio juoko sidabrą,
savo skausmo ašarą orią,
Aš nenoriu vien sau pasilikti —
su visais tai dalytis noriu...

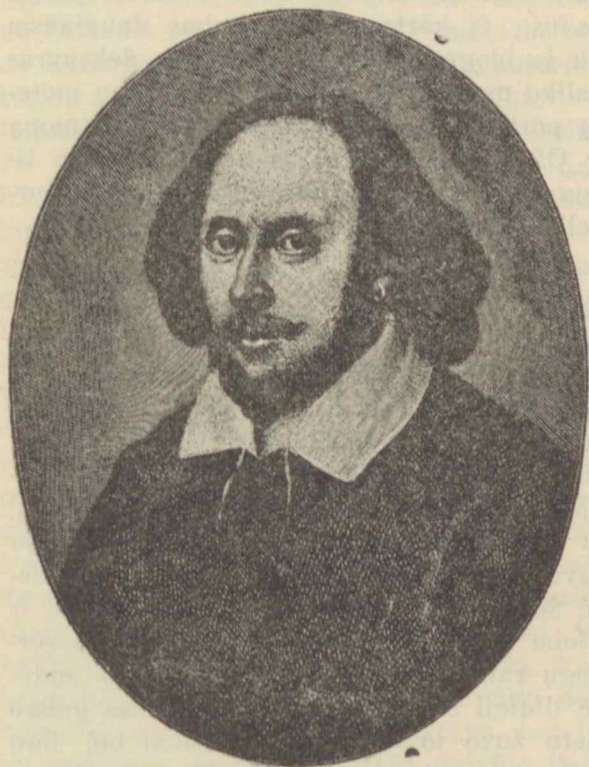
Nuo pikty aš pikta nusigrįšiu,
žvelgsiu saulėn kiekvieną kartą.
Per širdžių atvirų pasaulį
aš einu širdimi atverta.

Išvertė Vacys Reimeris

GENIALUSIS DRAMATURGAS IR POETAS

DR. ANTANAS PETRIKA

Šių metų pradžioje sukako 400 metų nuo gimimo didžiausio dramaturgo ir poeto pasaulyje — **Viljamo Šekspyro**. Šis anglų tautos genijus gimė 1564 metų balandžio antrojoje dalyje Stratforde prie Avono (upės) *). Jis buvo trečias iš aštuonių Jono ir Marės Šekspyrų sūnus. Jo tėvai buvo pasiturį Stratfordo piliečiai, todėl sūnų Viljamą buvo skyrę mokslui. Tačiau jie vėliau nubiednėjo, tad ir sūnui tolesnio mokslo duoti negalėjo; jis turėjo tenkintis pradžios mokyklos diplomu.

VILJAMAS ŠEKSPYRAS

Šekspyras, kaip romantiškų polinkių jaunuolis, būdamas vos 18-kos metų amžiaus, 1582 m. vedė aštuoniais metais už save vyresnę gretimo kaimo merginą Anną Hathaway, kuri po šešių mėnesių pagimdė jam dukrelę Suzaną, o po 18-kos mėnesių dvynius—sūnų ir dukrą. Dukterys, Suzana ir Judita, laimingai užaugo ir ištekėjo, tačiau sūnus Hamnetas, sulaukęs 11 metų mirė.

Sukūręs šeimą, Šekspyras turėjo mokslą atidėti į šalį ir rūpintis prozaiška gyvenimo eiga, užsidirbti duoną. Jis dirbo visokių pasitaikiusius darbus, sakoma, net mėsininko pagalbininku. Sulaukęs 23 metų amžiaus Šekspyras, kaip ir daugelis to meto jaunuolių, išvyko į Londoną "laimės ieškoti". Jo šeima liko Stratforde. Kodėl jis turėjo taip anksti apleisti savo gimtąjį sodžių, tikrai nežinoma. Kai kurie istorikai sako, kad jaunas poetas, pajutęs "dygstant sparnus", pamatė, jog Stratfordas yra persiauras jo kūrybai laukas ir ieškojo naujų horizontų, naujos aplinkos ir naujų savo ekspresijai sąlygų. Londonas buvo kultūros bei kūrėjų centras. Ten rikiavosi karalienės Elzbietos laikų elitas, pažiba ir prabanga. Dėlto ne stebėtina, kad tuo mirazhu susižavėjo ir mūsų būsimo dramaturgas. Kiti gi literatūros gidai mums sako, jog Šekspyro pasišalinimo iš Stratfordo priežastis buvusi prozaiškesnė, būtent—jam tekę bėgti nuo grėsusios bausmės, kaip sportininkui, už briedžių medžiojimą vieno turtingo lordo miškuose. Mat, už medžiojimą privačiame miške ar žuklavimą pono prūde—tuo metu Anglijoje buvo baudžiama mirčia! O kasgi nuo tokios bausmės nebėgtų?

Su savo šeima Šekspyras sugyveno gražiai, tačiau ją paliko Stratforde. Su saviimi ją imti negalėjo dėl to, kad neturėjo pinigų, o vėliau nenorėjo, kad jo šeima maišytųsi su išlepusia ir ištvirkusia rojalistų draugija, kurioje jam, kaip aktoriumi ir dramaturgui, teko dalyvauti.

Pasiekęs Londoną, Šekspyras, grafo Southamtono proteguojamas bei remiamas, rašė eilėraščius ir vaidino teatre. Teatras tuo metu techniniais įrengimais buvo labai prastai aprūpintas: nebuvo elektros nei elektra nušviestos ramos (footlights). Elektra pavadavo aliejinės rūkstančios lempos. Ne-

*) Tikroji jo gimimo data nenustatyta, nes tuomet Anglijoje civilinės metrikacijos nebuvo. Tačiau jo krikštadienis žinomas, jis užrašytas Stratfordo parapijos knygoje,—balandžio 26 d.

buvo scenerijų: kai reikėjo pavaizduoti mišką, aktoriai nešiojosi ant pečių medžių šakas; merginų roles vaidino jauni vaikinai, nes merginai rodytis scenoje buvo "nemoralu". Teatro personalas skurdo, prie jo buvo prisiplakę daug žemo charakterio pakeleivių; aktoriaus vardas nebuvo laikomas pagarboje, dažnai jis buvo sugretintas su "valkata".

Tokioje tat atmosferoje teko Šekspyriui būti dramatos artistu, dramatos meno dailininku, kol jis pats pradėjo dramatas kurti ir jas režisuoti. Savo nepaprastu gabumu, savo genialiu talentu bei kūrybine jėga Šekspyras prasiveržė pro visus jį laikančius varžtus ir iškilo į pačias aukštumas, kuriose ir nūnai jis yra karalių karalius! Jo sukurti personažai neatstovauja XVI amžiaus gyventai gadynei, jie nėra karalienės Elzbietos ar karaliaus Džeimso I dvaro padariniai, bet universalūs charakteriai. Jie yra pasaulinio gyvenimo atstovai, todėl ir šiandien yra taip jau aktualūs, kaip kad jie buvo jų sukūrimo laiku.

Šekspyro draugais buvo tokie to meto garsenybės kaip Ben Jonsonas, Massingeris, Fletcheris, Fordas, Websteris, Middletonas, Deckeris, Chopmanas ir kiti žinomieji plunksnos korifėjai.

Šekspyras išgyveno Londone suvirš 20 metų. Kartkartėmis jis parvažiuodavo į Stratfordą, pas savo šeimą. Tuo metu jis parašė, daugiausia baltosiomis eilėmis, 37 pjeses, kurias galima suskirstyti į tris kategorijas: komediją, tragediją, istoriją. Kaip rašytojas, jis buvo labai gausus: kasmet parašydavo po dvi ar tris pjeses. Jis pats jas ir režisuodavo. Be to, jis parašė gana daug poezijos: suvirš pusantro šimto sonetų bei keletą ilgokų poemų. Žinomiausios Šekspyro poemos yra "Venus ir Adonis", "Liukrecijos išprievartavimas", "Aistringasis pilgrimas" (maldininkas), "Feniksas ir vėžlys", "Įsimylėjęlio skundas" ir kitos.

Šekspyro genealogijos tyrinėtojai sako, jog pirmosios jo pjesės buvo parašytos sekama tvarka: 1589 m. "Titus Andronicus", paskiau "Pericles", "Karalius Henrikas VI", "Klaidų komedija", "Kirstuko prijuokimas" ("Taming of the Shrew") ir kitos.

Nuo 1604 metų Šekspyras vis daugiau lai-

ko gyveno Stratforde ir ten rašė. Į Londoną važiuodavo tik savo pjesių režisuoti. Pagaliau jis nusipirko Stratforde namus ir 1610 m. ten pastoviai įsikūrė. Šekspyras buvo pirmas rašytojas, iš savo profesijos praturtėjęs. Jis buvo Globe ir Blackfriars teatrų dalininkas Londone, o Stratforde turėjo namus ir vėliau įsigijo nemenką dvarą, su didžiuliu mediniu palocium, vadinamu the New Place, kurį atremontavęs pats jame apsigyveno; ten jis 1616 m. balandžio 23 d. ir mirė.

Asmeninis gyvenimas

Čia nesiruošiamo atskirai nagrinėti kiekvieną Šekspyro veikalą; tai atskiros studijos darbas. Negi manome psichoanalizuoti, kaip Zigmundas Froidas, jo sukurtus personažus. Šį kartą pasitenkinsime daugiausia tik jo biografiniais duomenimis. Šekspyras paliko mums visą galeriją romantiškų moterų portretų. Jis sukūrė ne tik Desdemoną ir Ofeliją, bet ir tokius neužmirštamus tipus kaip Miranda, Rosalinda, Portia, Kordeleja, Konstancija, Viola, Izabelė ir kitas.

Apie Šekspyro asmenį ir jo privatų gyvenimą bendrai turime labai mažai žinių. Jo rankraščiai ar korespondencijos neišliko, o tam yra daug priežasčių. Pirmiausia, laišškai ir visokie veikalai tuo metu buvo rašomi ranka, ne mašinėle kaip dabar, todėl nuorašų nebuvo, tik originalai. Kilęs Anglijoje pilietinis karas išžudė daug jo draugų, su kuriais jis susirašinėjo. Dar daugiau jų žuvo kilusio maro metais. Londone sudegė Šekspyro draugo Ben Jonsono namai ir Globe teatras, kuriuose be abejo buvo vertingų rankraščių. Be to, Stratforde sudegė didieji Šekspyro namai, kuriuose gaisro metu žuvo jo rankraščiai, laišškai bei ilgų metų sukauptas archyvas. Mirė B. Jonsonas ir kiti jo bičiuliai, kurie galėjo daug ką apie jį pasakyti. Dėl to ir Šekspyro asmenybė tapo lyg kokia enigma suvyniota į misteriją. Net jo vardas rašoma nevienodai: Chackspeare, Shakspeare, Shakespere, Shakspeyre, Shakspere, Shakespeire, Schockspere, Shackpeare, Shakespeare. Pastaroji versija geriausiai nusistovėjo. Jo tėvo vardas buvo rašomas irgi nevienodai.

Vienintelis Šekspyro rankraštis išliko, tai

jo testamentas, rašytas prieš pat mirtį. Jo autentiškų portretų irgi nėra. Yra likęs tik dailininko Martino Droeshouto braižytas atvaizdas, tilpęs 1623 m. išleistame Šekspyro pjesių rinkinyje, jo paties nubraižytas bei sušaržintas autoportretas ir antkapinis biustas, padarytas iš minkšto akmens. Visi esami portretai — nustatyti jau jam mirus, iš atminties.

Dėl šių aplinkybių Šekspyras kai kieno laikomas lyg ir legendine būtybe, kieno nors „pseudonimu“. Kai kurie kritikai teigia, būk Šekspyro plunksnai priskirti veikalai buvę rašyti ne vieno asmens, būk jie rašyti kelių žmonių, pasivadinusių bendru vardu; būk jo pjesių bei sonetų autoriais esą Ch. Marlowe, Fr. Bacon, Ed. deVerde, karalienė Elzbieta ar net koks ten 17-tasis Oksfordo hercogas. Mat, Šekspyro veikalų autorius turėjo gerai mokėti ne tik anglų kalbą, bet lotynų, graikų, prancūzų, ispanų ir italų. Jis turėjo gerai žinoti istoriją, geografiją, bibliją, mitologiją, filosofiją, teisę, mechaniką, klasikinę literatūrą — ypač poeziją —, senovės papročius, madas ir daugelį kitų reikiamų dalykų, kurių Šekspyras, baigęs tik pradžios mokyklą, — žinoti negalėjo. Ar jis visa tai galėjo išmokti tik iš kontakto su Londono kultūriniu elitu — tai didelis klausimas. Ar Šekspyras turėjo savo darbe padėjėjų-specialistų (savo „brain trust“, kaip kad mūsų prezidentai), kurie galėjo jam patarti, — tiksliai nežinoma. Tačiau silpniausia Šekspyro kritikų (ar pavyduolių) rankose korta yra ta, kad jie susirūpino jo asmenybės „blusinėjimu“ bei jo kaulelių narstinėjimu tik **po 300 metų**, kai jokių įrodymų, jokių faktų ar aktualių dokumentų **nėra**, kai ne tik Šekspyro, bet ir jo amžininkų seniai ir dulkės erdvėje išsiskirstė! Jokių faktų jie savo teigimams **nepateikia**, jie remiasi tik spėliojimais bei daleidimais. Taip istorija nerašoma.

O tuo tarpu **tikrai žinoma**, kad toks asmuo kaip Šekspyras **yra buvęs**, kad tai liūdi jo šeima, krikštijimo bei mirimo užrašai Stratfordo parapijos knygose, kad jis minimas miesto istorijoje ir stovi paminklinis biustas ant jo kapo. Dar daugiau: jokių abejonių **nebuvo** keliamo jo gadynėje ar jam mirus. Pats jo amžininkas šviesuo-

lis B. Jonsonas Šekspyrą daugeliu atvejų nedviprasmiškai gyrė.

Šekspyras lietuvių teatre

Ir lietuvių teatrui Šekspyras nėra svietimas. Daugelis jo dramų bei eilėraščių išversta į lietuvių kalbą, jo veikalai buvo vaidinti ir yra vaidinami Lietuvos teatruose. Remiantis A. Landsbergio pateikta informacija*), anglišku vaidilų keliaujanti trupė suvaidinusi Vilniuje kokį tai Šekspyro veikalą (kokį, nepasakyta) 1616-17 m. Lietuvos-Lenkijos karaliaus Zigmanto Vazos laikais. Grupei vadovavęs J. Greenas. XIX amž. Vilniuje lenkų kalba suvaidinta eilė dramų, tarp jų ir K. Šliogerio išverstas „Hamletas“ 1853 m.

Vėliau Lietuvos teatruose pastatyta šie Šekspyro veikalai: Kauno dramos teatre „Otello“ 1924 m., išverstas M. Karužaitės, režisuotas B. Dauguviečio; „Žiemos pasaka“ 1925 m., režisuota B. Dauguviečio; „Hamletas“ 1933 m., išv. J. Talmanto, režis. M. Čechovo; „Dvyliktoji naktis“ 1933 m., išversta J. Talmanto, režis. M. Čechovo; „Karalius Lyras“ 1937 m., režis. K. Juršio; „Makbetas“ 1939 m., režis. B. Dauguviečio. Vilniaus dramos teatre — „Romeo ir Džiuljeta“ 1956 m.; „Vindzoro kumutės“ 1958 m.; „Hamletas“ 1959 m.; „Otello“ 1960 m.; „Daug triukšmo dėl nieko“ 1961 m., režis. A. Kernagio. Panevėžio dramos teatre — „Makbetas“ 1962 m., režisierius J. Miltinis.

Vilniaus ir Panevėžio teatruose statytus Šekspyro veikalus išvertė A. Churginas.

Lietuvių kalbon išversta sekami Šekspyro veikalai: „Otello“, M. Karužaitė (1927 m.), J. Kutra (1827 m.), A. Churginas (1952 m.), „Makbetas“, K. Jurgelionis (1915 m.), „Venecijos pirklys“, J. Talmantas, „Hamletą“ vertė ir Nyka-Niliūnas. Be minėtųjų, A. Churginas išvertė „Hamletą“, „Karalių Lyrą“, „Makbetą“, „Romeo ir Džiuljetą“, „Ričardą III“ ir daug sonetų.

Taigi Šekspyras, iš angliškujų dramaturgų, plačiausiai Lietuvoje žinomas. Geriausiu vertėju laikytinas A. Churginas.

*) J. Kapočiaus išleista Lietuvių enciklopedija, tom. XXVII, psl. 337.

Komunistinis pasaulis: kuriuo keliu?

A. B. SALIETIS

Kuriuo keliu komunistinis pasaulis turi siekti naujų laimėjimų, naujų pergalių, naujų pasiekimų: dabartinių, kuriuo eina Tarybų Sąjungos komunistai ir didelė dauguma komunistų kitose socialistinėse šalyse bei kapitalistiniuose kraštuose, ar pasukti į "naują" kelią, kurį siūlo Kinijos Liaudies Demokratinės Respublikos ir mažytės Albanijos komunistai su mažomis grupelėmis pasekėjų kitose šalyse?

Tokia yra esmė visų šiandien labai įkaiusių diskusijų bei ginčų. Pasidalijimas į dvi stovyklas labai aštrus ir gali dar labiau paaštrėti ateinančiomis savaitėmis bei mėnesiais.

Tiesa, Kinijos Komunistų partija neseniai pasiuntė labai šiltus gimtadieniškus Nikitai Chruščiovui linkėjimus su ugningais šūkais ("Lai imperialistai ir reaktionieriai dreba prieš mūsų vienybę!" "Tegyvuoja didžioji Kinijos ir Tarybų Sąjungos liaudžių vienybė!" "Tegyvuoja nenugalimas revoliucinis marksizmas-leninizmas!"), tačiau nedaug kas tiki tų linkėjimų nuoširdumu, nes išpuoliai prieš tą patį Chruščiovą ir visus tarybinius komunistus nė kiek nemažėja. Jie dar dažnesni ir įžulesni darosi.

Apie didžiulę, pasaulinę svarbą tų ginčų, kontraversijų ir diskusijų komunistų sąjūdyje netenka daug kalbėti. Tai pripažįsta ne tik patys abiejų pusių komunistai, bet ir jų aršiausi priešai — imperialistai ir visokio plauko reakcininkai. Buržuazinė spauda užkimšta "informacijomis" apie tų ginčų raidą. Kiekvienoje jos skiltyje iš kiekvienos eilutės taip ir trykšta nesuvaldomas džiaugsmas ir neribotas troškimas, kad tarp Kinijos ir Tarybų Sąjungos, tų dviejų, kaip ta spauda sako, "komunistinių milžinų", nebūtų atkurtas susitarimas ir susikalbėjimas.

Amerikinės partijos susirūpinimas

Ar tas troškimas išsipildys? Labai daugelis ir pačių komunistų šį klausimą stato ir ieško atsakymo. Neabejotina, kad tik

tu susirūpinimu padiktuotas š. m. balandžio 19 d. angliškame dukartsavaitiniame "The Worker" pasirodė Jungtinių Amerikos Valstijų Komunistų Partijos pareiškimas.

"Istorinė mūsų darbininkų klasės misija — sako amerikinė partija — yra ne tik išlaisvinti save, negrų liaudį ir visus šios kapitalistinės visuomenės nuskriautuosius luomus iš eksploatacijos ir priepaundos monopolistų rankose ir sukurti prabangų ir naują gyvenimą masėms, bet taip pat neša atsakomybę apsaugoti visa, kas tik yra vertingo, tautiniame paveldėjime ir visuose civilizacijos pasiekimuose.

Jos pašaukimas yra vesti tautą į naujas aukštumas tarptautinėje brolybėje paslaugose žmonijai. Ji gali atlikti tą uždavinį sau, kaip klasei, bei pasiekti teisėtą vadovybę tautai tikrai tuo pagrindu, kad apsaugotų visą žmoniją nuo sunaikinimo, kokį atneštų kilęs termoniuklinis karas.

Taikos išlaikymas yra pirmasis mūsų darbininkų klasės ir viso pasaulio darbininkų uždavinys. Tai uždavinys, kurį ant savęs pasiima viso pasaulio dirbantieji sąjungoje su visais žmonėmis, kurie gerbia gyvenimą ir žmonijos pasiekimus.

Jungtinių Valstijų Komunistų Partija supranta tą sunkią atsakomybę, kurią neša mūsų partija, mūsų klasė ir viso pasaulio darbininkai prieš istoriją šioje gdynėje, kuomet bekylantis socializmas šviečia kelią į laisvę nuo ekonominio ir kultūrinio alkio ir į laisvę nuo politinės tironijos tuo laiku, kuomet tuo pačiu kartu termoniukliniai ir raketiniai karo pabūklai pasiekė pasaulį purtančią naikinimo jėgą.

Tai šitokiais mūsų klasei ir mūsų tautai atsakomybės pagrindais ir sutinkant su žmonijos interesais visame pasaulyje, mes pakartojame mūsų kritiką ir atmetimą tam kursui, kurį siūlo ir veda Kinijos Komunistų Partijos vadovybė visoje

eilėje klausimų, kurie siejasi su kova už taiką, demokratiją, ekonominį vystymąsi, tautinę laisvę ir socializmą.

Kinijos Komunistų Partijos vadų bandymas savo pažiūras skelbti virš įvairių šalių komunistinių ir darbininkų partijų vadovybės galvų privedė prie didelio pasidalijimo ir suirutės.

Marksistų-leninistų pareiga imtis visų žygių, sutinkamų su principais, atsteigimui jų gretų vienybės galimai trumpiausiu laiku.

Tuo būdu mes priėjome išvados, kad galimai greičiausiu laiku turėtų būti susaukta, su tinkamu pasiruošimu, visų pasaulio marksistinių partijų konferencija, kuri pasiektų bendros nuomonės prieš nukrypimus nuo mokslinės marksizmo-leninizmo linijos principiniais klausimais ir išdirbtų reikalingus patarimus ištaisymui klaidų ir sustiprinimui pasaulio darbininkų klasės tarptautinio komunistinio judėjimo vienybės ir draugiškumo tarp įvairių partijų.”

Panašios nuomonės, matyt, yra visa eilė kitų komunistinių partijų, kurios siūlo pasaulinį kongresą užbėgimui už akių tolimesniai blogėjimui santykių tarp Kinijos ir Tarybų Sąjungos komunistų. Bet ar toks kongresas neprivestų prie dar didesnio santykių įtempimo ir gal net prie nebepagydomo susiskaldymo? Yra ir taip galvojančių komunistų. Jie ragina su kongresu nesiskubinti: gal gi, girdi, pats gyvenimas suteiks j kai kuriuos klausimus, kurie dabar atrodo tokiais svarbiais, neprisileidžiančiais jokių kompromisų, atsakymą, juos išlygins. Jie nurodo, kad tik retai kada panašiuose atsitikimuose kongresai bei suvažiavimai išryškindavo, nušviesdavo, pataisydavo dalykus. Labai dažnai suvažiavimai tik sukietina ir sucementuoja esamuosius nesusipratimus. Tokių pavyzdžių, girdi, galėtų duoti beveik kiekviena partija, jų tarpe ir pati Tarybų Sąjungos partija, iš savo ilgos ir garbingos istorijos. Tuo tarpu Kinijos Partija kongreso idėją griežtai atmeta ir net gąsdina, kad kongresas galėtų pasibaigti tikrai komunistinio pasaulio suskaldymu.

Kaip ten bebūtų, vienos bendros nuomonės nesimato nė pasaulinio kongreso šauki-

mo klausimu. Tačiau, kad anksčiau ar vėliau toks pasaulinis visų šalių komunistų kongresas turės įvykti ir įvyks, tai netenka abejoti. Nes tik toksai sąskrydis juk galės tarti paskutinį, autoritetingą žodį visais didžiaisiais klausimais, kuriuos gyvenimas iškėlė prieš komunistinį pasaulį. Tuo tarpu nebėra jokia paslaptis, kad po gana daugelio metų ramybės ir broliškos vienybės nūdien komunistų gretos gyvena dideles ir rimtas audras.

Dabartinis kelias

Kaip sakyta, dabartinio kurso, kuris jau davė tiek daug pergalių ir laimėjimų, laikosi didžiulė komunistinių bei revoliucinių darbininkų partijų dauguma. Jos jau yra griežtai atmetusios peršamą kiniečių komunistų “naują” kursą.

Kaip dabartinį komunistinio pasaulio kursą būtų galima apibūdinti? Trumpai, jis susideda iš sekamų dėsnių:

1. Visais prieinamais ir galimais būdais kovoti už pasaulinės taikos išlaikymą, prieš naujo karo pavojų, kuriuo desperacijoje atsidūrę kasdien grūmoja imperialistai ir reakcininkai. Atmesti idėją, kad termonuklinis karas yra neišvengiamas ir kad kova už taiką negali būti laimėta, kol su kapitalizmu-imperializmu didžiojoje pasaulio dalyje tebėra nesusidorota.

2. Kantriai ir energingai propaguoti tautų bei kraštų su skirtingomis socialinėmis santvarkomis sugyvenimą, puoselėjant idėją, kad vienintelis protingas žmonijai dabartinėmis sąlygomis kursas yra taikios ekonominės, mokslinės bei socialinės lenktynės tarp socialistinės ir kapitalistinės santvarkų.

3. Išlaikyti ir stiprinti komunistinio pasaulio vienybę, pagrįstą marksizmu-leninizmu.

4. Visais galimais būdais, panaudojant visus mokslo ir technikos pasiekimus, vystyti ir plėtoti socialistinio pasaulio ekonomiką, nes kuo reikšmingesni ir ryškesni socialistinio pasaulio ūkiniai laimėjimai, kuo smarkiau ir aukščiau kyla jo liaudies medžiaginė gerovė, tuo didesnė jo traukla kapitalistinio pasaulio liaudžiai, tuo patrauklesnės jai darosi socializmo ir komunizmo idėjos.

5. Pabaigti šluoti nuo žemės paviršiaus kolonializmo likučius ir padėti savo nepriklausomybę laimėjusioms tautoms ir šalims sustiprėti, tapti tikrai nepriklausomomis nuo imperializmo įtakų visose gyvenimo srityse, pavyzdžiais ir patarimais padėti joms susirasti socialistinį kelią į naują ir šviesią ateitį.

6. Savo patyrimais ir simpatija padėti kapitalistinio pasaulio darbininkų klasei priartinti savo išsilaisvinimo dieną, nugalėti reakcijos jėgas ir savo rankomis susidoroti su išnaudojimo ir priespaudos, neapykantos ir barbarizmo suėsta kapitalistine santvarka.

7. Su šaknimis išrauti ir sunaikinti visus asmenybės kulto, kuris Stalino vadovybės laikais, kaip koks piktnašis vėžys, edė revoliucinį judėjimą, likučius ir niekadus nebe leisti jam atsigriebti nė vienoje komunistinėje bei darbininkų partijoje.

Tai tokie yra vyriausi dabartinio komunistinio pasaulio kurso bruožai, kuris buvo nutiestas komunistinių ir darbininkų partijų pasitarimuose 1957 ir 1960 metais ir Tarybų Sąjungos Komunistų partijos XX ir XXII suvažiavimuose.

Šio kurso šalininkai nurodo, kad šiuo keliu einant jau pasiekta daug gražių laimėjimų. Pasak Suslovo:

“Revoliucinis procesas, apėmęs visus pasaulio žemynus, toliau vystosi ir gilėja. Pasiiekti nauji laimėjimai pasaulinės socialistinės sistemos raidoje. Stiprėja darbininkų judėjimas kapitalistinėse šalyse. Plečiasi Azijos, Afrikos ir Lotynų Amerikos tautų nacionalinio išsivadavimo kovos. Vis aiškiau išryškėja socializmo ir taikos jėgų pranašumas prieš imperializmo ir karo jėgas. Pasaulinės socialistinės sistemos ir visų kitų taikingų jėgų bendromis pastangomis pavyko kiek sumažinti tarptautinį įtempimą, žengti naujus svarbius žingsnius taikai sustiprinti, sužlugdyti agresyviausių sluoksnių mėginimus sukurstyti termobranduolinį karą. Visa pasaulio raida rodo, kokia teisinga yra tarptautinio komunistinio judėjimo generalinė linija, paruošta brolišku partijų pasitarimuose 1957 ir 1960 metais, rodo tą gyvybinę jėgą, kurią turi mūsų par-

tijos XX ir XXII suvažiavimų išvados ir teiginiai, lenininė TSKP Programa”.

Ko nori ir ką siūlo kiniečiai?

O kuo atsižymi “naujasis” kursas, socialistiniam-komunistiniam pasauliui siūlomas Kinijos ir Albanijos komunistų?

1. Jie revizuoja (pakeičia) marksizmo mokymą apie istorinį darbininkų klasės vaidmenį, kuomet jie atmeta teiginį, kad kova tarp socialistinio pasaulio ir kapitalistinio pasaulio yra mūsų epochos turinys, pasaulinės klasių kovos ašis, kuomet jie skelbia, kad tuo turiniu, tąja ašimi yra nacionalinio išsivadavimo judėjimas, kad tasai judėjimas dabar yra svarbiausioji jėga. Praktikoje tai reiškia atmetimą ir paneigimą pasaulinės socialistinės sistemos vaidmens kovoje prieš imperializmą ir vaidmens viso pasaulio darbininkų klasės. Nacionalinio išsivadavimo judėjimas turi savo labai svarbų vaidmenį, bet jis negali vaidinti ir nevaidina svarbiausio pagrindinio vaidmens nei pasaulinės taikos išlaikyme, nei kovoje prieš imperializmą. Šitoks atmetimas vadovaujančio socialistinio pasaulio ir darbininkų klasės vaidmens kovoje prieš imperializmą ir už pastatymą naujo komunistinio pasaulio praktikoje apsirėškia tame, kad kiniečiai paskutiniaisiais laikais beveik nebesiinteresuoja stiprinimu socialistinio pasaulio, nebesirūpina išlaikymu jojo vienybės, tiesiog jame sėja pasidalijimą ir suirutę.

2. Jie tiesiog pajuokia komunistų propaguojamą ekonominio lenktyniavimo tarp socializmo ir kapitalizmo idėją. Girdi, vadovaujantis šia idėja, nebėra reikalo kovoti prieš imperializmą, nes socializmas jį suplieks ekonominėse lenktynėse, ir jis turės sužlugti... Tai, žinoma, niekur tarybiniai komunistai tokios nesąmonės neskelbė ir neskelbia. Jie tik pabrėžia, kad kiekvienas ekonominis Tarybų Sąjungos ir viso socialistinio pasaulio pasiekimas ir laimėjimas stiprina jo pagrindus, daro jį patrauklesniu tiek visoms pavergtosioms bei išsivadavusioms, bet kol kas ekonominiu išsivystymu tebestovinčios žemame lygyje tautoms, tiek darbininkijai kapitalistiniuose kraštuose, — juos revoliucionizuoja, kelia juose troškimą

išsivaduoti, juos mobilizuoja pilnam išsivadavimui iš kapitalizmo.

3. Jie griežtai pasmerkia ir atmeta visas iš Tarybų Sąjungos ir kitų kraštų komunistų pusės pastangas sugrąžinti Jugoslaviją į socialistinių tautų stovyklą. Jie reikalauja, kad būtų tęsiama griežčiausia kova prieš Jugoslavijos komunistus. Čia ir vėl jie parodo savo nesiinteresavimą socialistinės stovyklos stiprinimu ir vienybe.

4. Jie atmeta taikus tautų ir žmonių sambūvio idėją ir galimybę, kol pasaulyje randasi kapitalizmas-imperializmas; atmeta dėsni, kad termobranduoliniam karui reikia ir galima pastoti kelią, kad toks karas reikštų baisiausią katastrofą visai žmonijai. Jie prieina išvados, kad toks karas tikriausiai padarytų galą imperializmui, nors, tiesa, jame galėtų žūti gal visa pusė visos žmonijos, ir todėl visomis pastangomis stengtis pastoti jam kelią nėra reikalo.

Iš šito labai klaidingo ir baisiai pavojingo supratimo išplaukia griežčiausia ir aštriausia kiniečių kritika visai Tarybų Sąjungos tarptautinei politikai. Jie tiesiog meta baisiausią tarybiniais komunistams, ypač Chruščiovui kaltinimą, kad su savo taikus tautų sugyvenimo idėja, kad su savo per dideliu bijojimu termobranduolinio karo, jie esą sudarę "suokalbį" su Amerikos imperialistais prieš visą socialistinį pasaulį ir pavergtąsias tautas! Jie primeta jiems "netekimą "revoliucinės perspektyvos" ir "kapituliavimą prieš imperializmą".

Jie teigia, kad kova už taiką reiškia atmetimą revoliucinės kovos, revoliucinio judėjimo prieš kapitalizmą-imperializmą. Tuo tarpu tarybiniai komunistai griežtai laikosi to supratimo, kad kova už taiką turi eiti ir eina ranka rankon su kova prieš imperializmą. Pagal gi kiniečių supratimą, tai ne **kova už taiką** eina ranka rankon su revoliuciniu judėjimu, bet **karas**, tai yra tik karas paskatintų revoliucinį judėjimą ir priartintų jo pergalę. Todėl, vadinasi, reikia ne karo bijoti, bet jam ruoštis!

Pavyzdžiui, Suslovas paduoda sekamus Kinijos komunistų vadovo Mao Tse Tungo išsireiškimus: "**karas, kurį kariaus didžioji dauguma žmonijos... taps tiltu, kuriuo žmonija pereis į naują istorinę epochą**";

"pertvarkyti pasaulį galima tik šautuvu"; "mes už karo panaikinimą, mums karas nereikalingas, bet panaikinti karą galima tik karu. Jeigu nori, kad nebūtų šautuvų—imkis šautuvo".

"Šautuvą" pakeiskime termobranduoline bomba (nes naujas karas tarp didžiųjų valstybių juk tikrai būtų termobranduolinis karas) ir turėsime karą, kuris nušluotų nuo žemės paviršiaus į keletą valandų ištisus kraštus, ištisas tautas, didžiąją pasaulio dalį paverstų baisiausiais griuvėsiais.

Bet tai kursas, kuri o laikosi vokiečiai revanšistai ir viso pasaulio visiškai išprotėję reakcininkai.

5. Kiniečiai nacionalinį tautų išsivadavimo judėjimą priešpastato tarptautinei darbininkų klasei. Juk nereikia nė kalbėti, jog tarybiniai komunistai visados nuoširdžiausiai rėmė ir remia nacionalinį išsivadavimą. Tai įrodyta šimtais ir tūkstančiais atvejų. Bet didelė dauguma Azijos ir Afrikos tautų jau yra laimėjusios nepriklausomybę. Kokia jų dabar problema?

"Marksistai-leniniečiai yra tos nuomonės", sako Suslovas, "kad buvusioms kolonijoms, kur padarytas galas imperialistų viešpatavimui,— o tokių yra žymi dauguma,— pagrindinis uždavinys yra sustiprinti pasiektą nepriklausomybę, išrauti iš savo ekonomikos kolonializmo šaknis, sparčiais tempais vystyti nacionalinę ekonomiką, pasiekti ekonominį savarankiškumą ir žengti socialinės-ekonominės pažangos keliu".

Tuo tarpu kiniečiai siūlo, kad tose šalyse darbo žmonės ginklu nuverstų tas valdžias, ko taip pat siekia pikčiausi reakcininkai. Vadinasi, praktikoje, iš esmės, tamsai kiniečių per didelis kairumas patalkauja pasaulio reakcininkams.

Dar daugiau. Kiniečiai puoselėja labai pavojingą ir klaidingą šovininę, rasinę teoriją, kuomet jie reikalauja, kad europiečiai komunistai, kad europinės socialistinės šalys paliktų Azijos ir Afrikos žmonių reikalus išimtinai jų, kiniečių, "globai". Pav., jie jau keliais atvejais pasipriešino Tarybų Sąjungos (nors jos kai kurios tarybinės respublikos randasi Azijoje) atstovų dalyvavimui Azijos-Afrikos solidarumo konferencijoje. Ir čia, pasak Suslovo, vienoje tokių

konferencijų, Kinijos delegacijos vadovas Liu Nin-i tarybiniais atstovams į akis pasakęs: "Rytų Europos šalims nereikia kištis į Azijos ir Afrikos reikalus... Mes apgailestaujame, kad jūs apskritai čia atvažiuote, kam jūs čia reikalingi, tai — Afrikos-Azijos šalių solidarumo judėjimo įžeidimas...". Jie taipgi įtikinėjo Azijos-Afrikos tautų atstovus, kad, bendrai, baltaisiais esą negalima pasitikėti.

Šitos kiniečių pastangos izoliuoti kitų sausžemių komunistus nuo Azijos-Afrikos draugų ir žmonių bendrai, švelniausia pasakius, yra perdėm klaidingos ir tik didelę žalą nešančios tiek nacionalinio išsivadavimo judėjimui, tiek tarptautinei darbo žmonių kovai prieš imperializmą. Puoselėjimas rasinio nepasitikėjimo vienu kitais turėtų būti griežtai atmestas visų, kurie nori nuoširdžiai ir konstruktyviškai dalyvauti šios istorinės epochos laikais pastangose už naują ir šviesesnį pasaulį, už palaidojimą kapitalizmo-imperializmo.

6. Iki šiol kiniečiai neparodė jokio noro baigti ginčus ir nesusipratimus komunistiniame pasaulyje. Viskas rodo, kad iki šiol Tarybų Sąjungos ir kitų kraštų komunistų pastangos atsteigti vienybę, nedavė pageidaujamo rezultato. Pasirodo, kad su kiekviena diena kiniečiai ir "naujojo kurso" šalininkai dar vis kaitina ir stiprina savo propagandą, ardančią komunistinio pasaulio vienybę. Tapo neginčijamai įrodyta, kad jie sušilę varo pirmyn savo skaldytojišką darbą, organizuodami frakcines savo pasekėjų grupes visose komunistų partijose. Kai kur jiems yra pavykę gerokai pasėti nesusipratimo ir suirutės. Tai yra talkavimas kaip tik Vakarų imperialistiniams rateliams, kurie taip ištroškusiai laukia komunistiniame pasaulyje pasidalijimo ir susiskaldymo. Užtenka pasiklausyti amerikinės komercinės spaudos nesuvaldomo džiaugsmo balsų kiekvienu paaštrėjimu tų ginčų tarp tarybinų ir kiniečių komunistų, kad suprastume, ką jau yra davęs tasai "naujasis" kiniečių kursas. Vargu jis kada nors taps visapasaulinio komunistų sąjūdžio kursu. Visos turimos žinios parodo, kad griežčiausiai jį atmeta, kaip pavojingą, avantiūristinį

kursą milžiniška komunistinių bei darbininkų partijų dauguma.

Komunistinis pasaulis, atrodo, siekia naujų didžių laimėjimų po dabartinio blaivaus proto padiktuotu, tvirtais marksizmo-leninizmo principais pagrįsto, jau puikiai ilgamečiais patyrimais išbandyto kurso vėliava.

SONETAS S. NĖRIAI

Prie paminklo Kaune

Lapus rimstas vakaris vėjas plėšia
Ir švilpesiu dainas poetei dalo,
Atrodo, prakalbės nuo pjedestalo,
Atgims aidai, į širdį įsirėžę.

Atrodo, bloknote prabyla eilės,
Ir joms melodiją dainuoja beržas,
O dainose gyvenimui tiek meilės,
Kad jos, kaip didvyriai, į kovą veržias.

Širdies poetės juntam gaivią jėgą.
Ji su mumis į saulę bėga.

Jonas Jurevičius

MOTERIMS

Kovo aštuntosios proga

Šiandieną mamos
Telegramas skaito.
Iš Kaukazo, Sibiro
Sveikina dukterys, sūnūs.
Šiandien šypsena, sveikinimus gauna
mergaitės,
Lai gyvenime visos dienos saulėtos būna!

Supintas kasas neklaužada vėjas velia.

Šiandien visos gražesnės atrodo.

Šiandieną mergaitės

Išveiginėm suknelėm,

Kaip gegužų obelys soduos.

Vyrų spūstis dovanų parduotuvėj;

Kiekvienas į namus parnešti dovaną —

džiaugsmą nori.

Žemėn saulė kovo ryškėjančiom venom

sruva,

Pavasarinį nemokamai geriame orą.

Šiandieną moteris glėbesčiuoja vėjas,

Ir saulė kalba apie džiaugsmą, meilę,

Mes išaukštinam moteris ateities kūrėjas,

Joms geriausių dainų negailim.

Rimgaudas Graibus

Ižymusis liaudies sūnus, liaudies poetas

JUSTAS PALECKIS

Kai vartau neparašytų atsiminimų išvaizduojamus puslapius ir atverčiu 1926-sius metus, tuoj iškyla atmintyje audringi tų metų įvykiai ir daugelis naujų žmonių, kuriuos teko tada pažinti. Tie metai reikšmingi man tuo, kad persikėliau gyventi iš Rygos į Lietuvą, tuometinę laikinąją sostinę Kauną. Ir persikėliau ne vienas, o su kukliu leidiniu, koku tada buvo vargo spaudos kūdikis iliustruotas žurnalas "Naujas žodis". Teko dirbti žurnalistinį darbą ir "Eltoje". Tad ir suprantama, kad nuo pirmųjų dienų pradėjau bendrauti su žurnalistais ir rašytojais.

TEOFILIS TILVYTIS

Gyvenau Kaune vienas, nes šeima pasilikė Rygoje. Butai buvo brangūs, ypač Kauno centre. Kad būtų pigiau, apsigyvenome viename kambarėlyje su "Eltoj" dirbusiu Jonu Karosu, prieš keletą metų grįžusiu iš Amerikos.

Jau nebegaliu prisiminti kokiomis aplinkybėmis tame kambarėlyje atsirado jaunas kareiviukas, aukšto ūgio vyras trumpai kirptais plaukais. Tai buvo Teofilis Tilvytis, tada dar pradedantis, bet jau savo vertę

žinąs poetas. Jis noriai deklamavo ištraukas iš "Trijų grenadierų" ir nešiojo atmintyje bei kišenėje posmus iš futuristinės formos poemos "Dūšios išpardavimas". Ar tada, ar kiek vėliau, per kažkuriuos susitikimus jis skaitė eilėraščius iš ciklo su prašmatniu pavadinimu "Nuo Maironies iki manęs".

Bet tada, pirmą kartą atėjęs pas mus, jis nekantraudamas tuojau griebė smuiką, kabėjusį ant sienos. Tai buvo mano vienintelis "baldas", kurį būvau atsivežęs, pasišovęs kiek pasilavinti smuikavime. O kai smuiką paėmė Tilvytis, pamačiau, kad jis pateko į gero meistro įgudusias rankas ir prabilo ne tik polkutėmis ir valsais, bet ir sudėtingomis arijomis. Rodos, nuo to laiko aš jau nebedrįsau imti smuiko į rankas, supratęs, kad iš manęs muzikantas neišeis.

Tiesa, jei kalbėti apie Tilvyčio gabumus, tai jis ne tik smuikininkas, bet ir puikiai groja armonika, bajanu, skambina pianinu. O štai per jo jubiliejaus proga suruoštą parodėlę pamatėme Pravieniškėse iš beržo medžio išskaptuotą dailią papirosinę, paprastame aliuminijaus šaukšte yla išbadytą koncentracijos stovyklos vaizdelį. O kaip įdomūs jo darbo šaržai ir paveikslai, kaip gyvas atrodo jo skulptūroje Kazys Binkis.

Nuo to laiko, nuo 1926-jų metų, prasidėjo mano pažintis ir draugystė su tuo įvairiausių gabumų žmogumi ir puikiu poetu, koku yra mūsų mielasis Teofilis Tilvytis.

Gerai prisimenu tais pat metais, lapkričio 29 d., įvykusį Kauno Konservatorijos salėje "Keturių Vėjų" vakarą. Kadangi jau būvau susipažinęs su beveik visais keturvėjininkais, ypač su jų vadovu K. Binkiu, buvo įdomu išgirsti, ką naujo pasakys tos naujoviškos srovės atstovai savo vakare. Tačiau, kaip matau iš anais metais mano rašytos recenzijos apie tą vakarą, išvados buvo gana skeptiškos. Tas keturvėjininkų paradas turėjo parodyti, kad toji grupė gyva, kad ji dirba, kuria ir sugeba savo kūryba nublokšti sumiesčionėjusios saldskonės poezijos lėkštumą. Bet susidarė įspūdis, kad vaka-

re mažiausiai pasireiškė jaunumas, "keturvėjiškumas" ir galybė žodžio, kurio kalvais skelbėsi jaunieji.

Kai kas skaitė senus, jau seniai spausdintus eilėraščius, ir nė vienos naujos eilutės neparodė, kiti patiekė forma prašmatnius, bet dvasia susnūdusius kūrinius. Tik apie Tilvytį, paskaičiusį parodijas Binkio "Utoms" ir kitus eilėraščius, galėjo padaryti išvadą, kad jis parodė tikrą jaunatviškumą ir kūrybinį entuziazmą. Recenziją apie tą vakarą užbaigiau gana pesimistisku pranašavimu: "Laikykites, jaunieji rašytojai. Dar vienas toks vakaras, ir jau netebetikėsime "Keturių vėjų" galybe."

Nors ir geri draugai buvome su K. Binkiu ir kitais keturvėjininkais, bet jie gero kai supyko už tą recenziją. Bet už metų ar dviejų, jau po fašistinio perversmo, kai keturvėjininkai sutelkė į universiteto salę gausų studentų būrį, ir kūriniuose pasireiškė maištingos, opozicinės gaidos, malonu buvo tada ir teigiamą recenziją parašyti.

Nuotaikingi būdavo pobūviai su keturvėjininkais, kurių siela buvo smagus ir kūrybingas K. Binkis. Ir kiekviena tokia proga K. Binkis mėgdavo deklamuoti Majakovskio eilėraščius, ar bent pakalbėti apie tą poezijos galiūną. Pažintį su Majakovskio kūryba Tilvytis vertina iš "Keturių vėjų" laikų labiausiai. Bendravimas su keturvėjininkais buvo teigiamas ir tuo, kad paskatino jį ieškoti žanrų ir formų įvairumo, įdiegė kritišką pažiūrą į miesčioniškumą, įsivyravusį buržuazėjančioje visuomenėje. Pamėgo Tilvytis ir ieškoti svarių, pajėgių ir taiklių žodžių. Dažnai jis stebėjosi savaimingais liaudies posakiais. Ligšiol prisime nu ne kartą jo cituotą uteniškių krašto žmonių tarmišką posakį: "Itas itu iš lažės liube".

Savotiški buvo tada laikai, kuriuos dabar ir suprasti daug kam sunku. Menka dar buvo literatūra, silpna buvo ir spauda. Tik dėka valstybės lėšoms laikėsi valdžios oficiozinis laikraštis "Lietuva" su jos iliustruotoju menkučiu priedu. Tuometinės vyriausybės viena kitą kaltino užkulisinėmis machinacijomis, kurių rezultate dešimtys ir šimtai tūkstančių litų valstybės lėšų būdavo išleidžiama partinės spaudos parėmimui

ar atskirų laikraščių papirkimui. Ypač pagarsėjo tada M. Sleževičiaus iškelti Seime kaltinimai krikščionims demokratams, kurių valdžios galva L. Bistras greta 25,000 litų, išleistų penkių vyskupų lazdoms, nepasigailėjo 130,000 litų sau palankiai spaudai paremti. Iš savo pajamų laikraščiai vos retas tegalėjo išsilaikyti. O literatūros bei iliustruotieji žurnalai vienas po kito žlugdavo.

Sunku šiandien įsivaizduoti, kad viename asmenyje galėtų būti žurnalo leidėjas, redaktorius, administratorius ir vienintelis nuolatinis bendradarbis. O tokių tarpe teko būti ir man anais laikais. Išnaudodavau save ir savo šeimą, nes reikėdavo dažnai beveik visą tarnyboje gautą algą atiduoti už spausdinimą, nes pajamos iš žurnalo buvo menkos, skaitytojų mažai. Užtat talpindavau pradedančių rašytojų ir poetų rašinius, nes jie nereikalavdavo honoraro ir būdavo patenkinti savo atspausdintais kūriniiais. Šiandien malonu prisiminti, kad tas kuklus žurnalas yra buvęs startu į literatūrą eilei rašytojų ir poetų. Kai kurie jų vėliau pasiekė dideles aukštumas šioje srityje.

Dideliu džiaugsmu būdavo, kai retkarčiais atsirasdavo savanorių nemokamų bendradarbių ne iš debutantų, bet jau žinomų ir pripažintų literatų tarpe. Tokiu buvo ir Teofilis Tilvytis, kurio eilėraščiai jau buvo spausdinami įvairiuose laikraščiuose ir žurnaluose. Jis visada mielai duodavo savo eilėraščius, kurių tarpe buvo ir minėtos parodijos K. Binkio "Utoms" ir eilė kitų.

Bet įdomu, kad pirmuoju Tilvyčio kūriniu, kurį spausdiniau "Naujame žodyje" 1926 metais, buvo ne eilėraštis, bet piešinys — rašytojo A. Griciaus saržas. Vėliau, jau po perversmo, tilpo dar vienas Tilvyčio piešinys — sufuturintas K. Griniaus portretas.

Vėliau, dirbdamas savaitraštyje ir dienraštyje, stebėjausi Tilvyčio darbštumu ir produktyvumu. Ypač gausiai ir lengvai, lyg žaisdamas, jis rašė eiliuotus satyrinius feljetonus, pasirašydamas juos "Jul Boks" slapyvardžiu. Savo "boksuose" jis atsiliepdavo į dienos aktualijas, satyros bizūnu pliekė miesčionią, šaipėsi iš Vakarus mėgdžio-

jančios, tuščiavidurės ura-patriotinės studentijos, į biznius besiveržiančios ir privogčiojančios buržuazijos.

Tie "boksai", kurių jis ypač daug prikūrė redaguodamas "Kuntaplį", atrodo, buvo jam lyg treniruotė rimtiems ir dideliems kūriniams sukurti.

Ir tikrai, netrukus "Naujame žodyje", tada jau perėjusiam į bendrovės rankas ir sumodernėjusiam, pasirodė fragmentai iš "Artojėlių", kurie iš karto įgijo populiarumą ir posmai iš "Dičiaus". Vėliau tos poemos išėjo atskiromis knygomis, kurios buvo žymiu ir džiugiu įnašu į lietuvių literatūrą. Turbūt visi, kas skaitė "Artojėlius" ar bent girdėjo juos skaitant, jau niekada neužmiršo daugelio jų aforistinių posmų, tokių, kaip:

Kryžiai supuvo,
šlama pinigai.
Valdo Lietuvą
Juodi kunigai.

Tokių lengvai įsidėmėtinų posmų "Artojėliuose" daugelį dažnai kartodavo mano vaikai, dar mažučiai būdami. Mūsų šeimoje jie buvo labai mėgiami, nes dažnai tą poemą vienas ar kitas balsiai skaitydavome.

Žinoma, tikrai tarybiniais laikais Tilvytis galėjo pateikti "Artojėlius" kaip tikrą liaudies likimo, jos kovų ir kančių epopėją, pilname jos skambėjime ir kovingume. Gana daug atvirų žodžių ir permatomų užuominų paskelbė jis ir anais laikais. Bet negalėjo buržuazijos cenzūrai siaučiant paskelbti tokių posmų:

Buvo kruvinos kalėdos,
Kai Smetona sostan sėdos...
Ir kalėdų trečią rytą
Ant krūtinių snaigės krito;
Tirpo, papūstos kvapu
Ant sušaudytų kapų.

Daugiau kaip trisdešimt metų poetas kūrė "Artojėlių" poemą, vis ją tobulina, papildė naujomis dalimis, posmais iš nūdienio gyvenimo raidos. Matyt, ji labai artima jo širdžiai. Reikia palinkėti kad, taip sakant, sėdevrintų tą kūrinį toliau.

Labai mėgdavo pasikalbėjimuose Tilvytis pasišaipyti iš valdininkų gyvenimo, kurį turėjo progos gerai pažinti dirbdamas mokes-

čių inspekcijoje. Mokėdavo jis paironizuoti apie tos inspekcijos viršininką, kuriuo buvo ponas Tulauskas, senyvas, didelio ūgio ir menkų pažiūrų vyras, kurį kauniečiai gerai pažino iš milžiniškos raudonai mėlynos nosies. Nemažai "boksų" parašė Tilvytis apie valdininkų buitį, gerokai juos apibūdino "Dikčiaus" poemoje, kuri liks kaip buržuazijos laiko "didvyrio" įamžinimas.

Prisimenu Tilvyčio užuominas, kad jo kūrybinių sumanymų aruodas kaupiasi vis daugiau medžiagos romanui, ar kokiam kitam prozos veikalui iš valdininkų gyvenimo. Per pokalbius redakcijoje ir šiaip susitikimuose visiems patiko būsimo kūrinio pavadinimas "Ministerijos Rožė". Raginome būtinai rašyti ir greičiau pradėti spausdinti. Ir netrukus atkarpose pradėjo eiti ministerijos mašininkės Rožės laišakai, iš kurių susidarė ištisa knyga. O po kiek laiko valdininkų gyvenimą Tilvytis atvaizdavo įdomiame satyriniame romane "Kelionė aplink stalą".

Rečiau tekdavo susitikti su Tilvyčiu "Kuntaplio" laikais. Jis tada smarkiai dirbo. Reikėjo kas savaitę reguliariai išleisti tą humoro ir satyros laikraštį, o antrasis redaktorius B. buvo nepatikimas darbininkas. Tai buvo tos rūšies alkoholikas, kurs paragavęs lašą jau nebegalėdavo pasitraukti nuo stikliuko ištisai savaitei, kartais ir ilgiau. Tokie "priepuoliai" B. ištikdavo gana dažnai, ir tada visas redakcijos darbas guldavo ant Tilvyčio pečių.

Darbas "Kuntaplyje" reikalavo daug kūrybinių jėgų įtempimo, nes ten kiekviena eilutė turėjo būti originali ir prasminga. Tuo labiau, kad nenorėta eiti vien lengvo humoro ir publikos linksminimo keliu. Tilvyčiui rūpėjo panaudoti satyros ginklą prieš fašistinės santvarkos padarinius bei buržuazinės visuomenės ydas. Daugiausiai prie to buržuazijos aštraus "pešiojimo" prisidėjo jo "boksai" ir "Kuntaplyje" bendradarbiavusio dailininko Stepo žuko karikatūros.

Tais laikais su Tilvyčiu susitikdavom daugiausia per įvairius kolektyvinius pasikalbėjimus ir pobūvius, kuriuos ruošdavo žurnalistams pramonės įmonės, ekonominės ir kultūrinės organizacijos. Gal dažniausiai susitikdavom per žurnalistų "ketvirtadie-

nus". Tilvytis ten būdavo daugiau tyliu stebėtoju, bet visiems teko nustebti ir pasigėrėti kai bene 1932 m., ryšium su lietuvių spaudos šimtmečiu, jis viename "bokse" plotakai ir vykusiai atvaiždavo tų "ketvirtadienių" nuotaikas, taikliai apibūdindamas visą eilę anų laikų žurnalistų.

Po 1940 metų įvykių buvo malonu sutikti Tilvytį tarpe tų rašytojų, kurie džiaugėsi fašistinės diktatūros žlugimu ir sveikino išaušusį dainių pranašautąjį Naują Rytą. Tilvyčiui neteko svyruoti. Jis — naujo literatūros žurnalo "Raštai" redakcijos narys. Jis rašo aštrius eilėraščius apie nugarmėjusį režimą. Matau Tilvytį aktyviai dalyvaujant per rašytojų susirinkimus, vykusius buvusiuose "bankų kunigaikščio" Vailokaičio rūmuose, kuriuose buvo kalbama apie naujas kūrybos darbo gaires. Kartu su Tilvyčiu stebėjomės po ilgo tylėjimo staiga taip energingai prabilusiu Vytautu Montvila, taip giliai pajutusiu revoliucinių įvykių alsavimą. Ir daug ligi tol prislėgtų, užguitų tada pabudo, atsikėlė naujo gyvenimo kūrybai.

Bet štai — karas. Šiurpiojo birželio sekmadienis. Dar vakar su rašytojų grupe sutikome Rašytojų rūmuose Janką Kupalą, Petrusį Brouką ir kitus baltarusių rašytojus, o šiandien krenta bombos, skraido hitlerininkų lėktuvai, priešai veržiasi į Lietuvos žemę.

Nedaugelis rašytojų suspėja pasitraukti į šalies gilumą. Kai mes, įvairiose vietose išblaškyti, susižinome, paaiškėja, kad Tilvyčio nėra mūsų tarpe. Užmezgę ryšį su okupuotoje Lietuvoje veikiančiomis partizanų grupėmis ir kovos organizacijomis, stengiamės sužinoti apie Tilvyčio likimą. Džiugu, kad jo nėra tarpe tų, kurie susmuko, nuėjo išdavikų keliais, atsiklaupė prieš hitlerinius žmogėdras, tautų naikintojus. Tačiau tiksliai neteko sužinoti apie Tilvytį ligi pat sugrįžtant į Lietuvą.

Ir koks tai buvo džiaugsmas, kai štai pamatau Tilvytį, atėjusį pas mane į Prezidiumą, Vilniuje, gyvą ir sveiką. Tai buvo 1944 m. spalio 8 diena, kaip liudija atrastas apie tai užrašas. Jis pasakojo apie šurpius pergyvenimus pirmaisiais okupacijos mėnesiais

Tada jis buvo okupantų suimtas ir patalpintas į koncentracijos stovyklą Pravieniškėse. Jo gyvybė kabojo ant plauko. Laimėi atsirado žmonių, kurie užtarė jį, kaip žinomą poetą, ir pasiekė paliuosavimą. Paskui jis nuvyko į savo gimtąjį Tauragnų kraštą, kur praleido didžiąją dalį karo metų. Ten jis neliovė galvojęs apie tautos likimą tų baisių įvykių metais, apie ateitį, ir patylo mis kūrė "Artojėliams" naujus posmus.

Taip daug ir dažnai visada kalbėdavo Tilvytis apie Tauragnus, kad vis norėjau juos pamatyti. Ir tik pernai vasarą ten patekau, žinoma, Tilvyčio paskatintas.

Tai buvo viešint mūsų respublikoje rusų poetų grupei su A. Prokofjevu priešakyje. Vieną dieną sumanėme nuvažiuoti į Anykščius su svečiais. Tačiau Tilvytis suagitavo važiuoti ne tiesiai, o per Uteną ir dar užsukti ten, "kur gražūs mano Tauragnai", taip susiję su jo gyvenimu ir kūryba. Tauragnus jis taip gražiai aprašė "Dičiuje", apie šį kraštą ir čionykščių žmonių buitį karo metu bei pokario laikais jis dainavo pagarsėjusioje "Usnynės" poemoje. Negėsta jame toji poetiškoji meilė savo gimtajam kampui nuo vaikystės, kaip jis sako:

Nes mylėt šį skurdų kraštą
Dar išmokau iš mažens.

Tad suprantamas tas šiltumas ir jausmingumas, kada Tilvytis pasakojo apie gamtovaizdį, kurį matėme pakelyje, apie kalvas, ežerus ir žaliai vingiuotus šlaitus. O pačiuose Tauragnuose jis veda ne tik į gražius kultūros namus su erdvia sale ir paveikslų galerija, bet ir prie šlaito, kur žemai "Tauragnas pajuodęs raitos". Su meile ir pasididžiavimu kalbėjo jis, tikras liaudies sūnus, apie savo gimtąjį kraštą, apie jo žmones ir darbus, apie kylančią gerovę ir kultūrą šiame Lietuvos kampelyje.

Grožisi ir didžiuojasi poetas savo Tauragnais. Ir ne tik Tauragnai, bet ir visa Lietuva didžiuojasi savo šauniu dainium, didžiu poetu, kovotoju už taiką ir visos žmonijos ateitį ir laimę už komunizmą.

Vilnius,

1964.I.18.

Pietų Vietnamo praeitis ir jo ateitis

D. M. ŠOLOMSKAS

Kasdien skaitome apie Pietų Vietnamo partizanus, prieš kuriuos Jungtinės Valstijos vis daugiau išitraukia į karą. Pietų Vietnamas yra virš 10,000 mylių nuo JAV, bet jis pasidarė kasdieninis mūsų vyriausybei "reikalas". Pentagone, vyriausiam J. A.V. militariniame centre, nuolatos svarstoma: kaip įveikti Pietų Vietnamo partizanus. Mūsų vyriausybė siunčia ten vieną po kito politinius veikėjus ir militarinius specialistus, laiko konferencijas, tariasi, o paskui paskelbia, kad netrukus "partizanai (Viet cong) bus sumušti". Prabėga kiek laiko ir nauji pranešimai, kad partizanai sutvirtėjo, kad Pietų Vietnamo valdžios "reikalai eina nuo blogos prie dar blogesnės padėties".

Iš istorijos

Pietų Vietnamas yra pietrytų Azijoje, prie Pietinės Kinijos jūros. Sausumoje jis rubežiuojasi su Kambodža, Laosu ir Šiaurės Vietnamo Demokratinė respublika.

Tarp Burmos, Malajų pusiasalio ir Kinijos Pietinės jūros yra ilgas pusiasalis. Tame plote nuo seniau yra nepriklausoma Siamo (Tailando) valstybė, o visa pietrytinė dalis buvo Kinijos teritorija nuo 111 metų. Dar šešioliktame amžiuje prancūzai ir portugalai bandė pavergti tą pusiasalį, bet jo gyventojai su Kinijos pagalba "svečius" atmušė.

1863 metais Prancūzijos imperialistai užpuolė Kiniją ir po sunkaus karo pusiasalio rytinę dalį pavergė. Nuo to laiko iki pabaigai Antrojo pasaulinio karo tie plotai buvo Prancūzijos kolonija ir vadinosi Indokinija (Indo-China).

1941 metais į pusiasalį įsiveržė Japonijos militarinės jėgos ir įveikė anglų-prancūzų jėgas. Japonijos imperialistai bandė patraukti į savo pusę vietos gyventojus, kaipo Azijos "brolius", bet jiems tas nevyko. Prieš japonų imperialistus kovojo laosiečiai ir vietnamiečiai. 1944 metais jau su-

siorganizavo Vietnamo liaudies armija karui prieš japonus.

1945 metais buvo parbloktas Japonijos imperializmas—baigėsi Antrasis pasaulinis karas. Prancūzija, išsilaisvinus iš Hitlerio vergijos, pasimojo vėl pavergti Indokiniją. Su Jungtinių Valstijų militarine talka ji kariavo prieš to krašto gyventojus per aštuoneris metus, bet, netekus 500,000 užmuštais ir sužeistais karių, taipgi 20 bilijonų dolerių išleidus karo reikalams, buvo priversta pasitraukti.

1954 metais Ženevoje įvyko aštuoniolikos valstybių konferencija, kurioje dalyvavo ir Jungtinės Valstijos, Prancūzija, Kinija, Tarybų Sąjunga, Indonezija, Indija ir Azijos valstybės. Buvo nutarta, kad Prancūzija nesikištų į Indokinijos pusiasalio reikalus, leistų vietos gyventojams patiemis tvarkytis nepriklausomų ir neutrališkų valstybių pamatais. Nutarimų prižiūrėjimas buvo pavestas Anglijai ir Tarybų Sąjungai.

Indokinijoje susiorganizavo keturios valstybės: Laosas, kuris užima 91,000 kvadratinų mylių ir turi 4,000,000 gyventojų, Kambodža—88,780 kvad. mylių su 5,000,000 gyventojų ir du Vietnamai: Šiaurinė Vietnamo Demokratinė Respublika, kuri užima 62,000 kvad. mylių ir turi 18,000,000 gyventojų, ir Pietinis Vietnamas, kuris užima 65,000 kvad. mylių plotą ir turi 15,000,000 gyventojų.

Pietų Vietnamo turtai ir žmonių vargai

Pietų Vietnamas yra tropiškoje žemės juostoje, kur nuolatės šilta. Gamtiniai jo turtai dar neištirti, bet jau dabar žinoma, kad yra: anglies, geležies, alavo, cino, aliuminio, aukso, skardos, baskitų, druskos ir kitokių turtų.

Miškuose auga raudonmedžiai, gumos ir kitokie medžiai. Dera saldžios bulvės, tabakas, ryžiai, kukurūzai, arbata, kava, cukranendrės ir kitokie šiltų kraštų augmenys.

Gyventojus sudaro kinai, malajiečiai, burmiečiai ir kiti pietrytų tautų ir jų genčių žmonės. 75 procentai gyventojų pragyvenimą darosi iš žemdirbystės. Žemę įdirba senoviškais įrankiais, dažnai kastuvais. 70 procentų žemdirbių turi tik 30 procentų dirbamosios žemės, ir tai prasčiausios. Gi 5 procentai gyventojų — stambūs žemvaldžiai — savo rankose turi 70 procentų dirbamosios žemės. Jie dalį žemės dirba samdinių, kaip seniau Lietuvoje, bernų ir mergų rankomis. Kitą dalį žemės nuomoja bežemiams arba mažai žemės turintiems žemdirbiams, imdami nuo jų iki 80 procentų derliaus. Todėl Pietų Vietnamo žemdirbių ir jų šeimų gyvenimas labai sunkus ir vargingas.

Industrinių įmonių Pietų Vietname yra nedaug, o ir tos daugumoje yra Jungtinių Valstijų, Prancūzijos ir kitų užsieniečių kapitalistų rankose.

Po Antrojo pasaulinio karo Vietname buvo 95 procentai beraščių. Šiaurės Demokratinė respublika padarė didelę pažangą kultūroje, o Pietų Vietname žmonių apšvietai nebuvo nieko padaryta. Ir dabar Pietų Vietname ant 150,000 gyventojų yra tik vienas gydytojas.

Sulaužė sutartį

Nors Ženevoje buvo nutarta, kad didžiosios valstybės nesikištų į Indokinijos šalių vidaus reikalus, bet JAV Centrinė Žvalgybos Agentūra (C.I.A.) pati prisipažino, kad jos pastangomis Laose buvo nuversta neutrališka Phoumos valdžia, ir tik po kelerių metų karo vėl ji grįžo prie vairo. C.I.A. kišimasis į Kambodžos vidaus reikalus atvedė prie JAV ir Kambodžos blogų santykių.

Į Pietų Vietnamą Jungtinės Valstijos įsiškišo pradžioje teikdamos ekonominės pagalbos, vėliau apmokydamos ir ginkluodamos Pietų Vietnamo armiją, paskui teikdamos tai valdžiai pagalbos nuslopimui liaudies sukilimų, o dabar atvirai kariauja prieš Vietnamo partizanus.

1964 metų pradžioje Pietų Vietname buvo apie 18,000 Jungtinių Valstijų karininkų, marininkų, pėstininkų ir specialių bata-

lionų karui prieš partizanus komandoje generolo Paul D. Harkinso.

Pietų Vietnamo valdžia turi apie 260,000 vyrų armijoje, pilnai aprūpintų Jungtinių Valstijų ginklais ir amunicija, ir apie 160,000 žandarų, bet negali įveikti partizanų. Dalykas tame, kad daug kareivių ir net karininkų su ginklais ir amunicija pereina į partizanų pusę, arba prieš partizanus kariauja be noro.

Pavyzdžiui, žurnalas "Time" 1964 metų sausio 17 dieną rašė, kad 35 mylios nuo Saigono 800 partizanų apsupo valdžios rinktinį batalioną iš 400 vyrų. Valdžia apsuptiems pasiuntė į pagalbą aštuonis batalionus, bet tie nesiskubino, ir partizanai sumušė apsuptuosius.

Valdžia militaristų rankose

Negalėdami įveikti partizanus, JAV politiniai vadai reikalavo, kad Ngo Dinh Diemo valdžia darytų liaudžiai nusileidimų. Bet kaip ji galėjo daryti reformų, kurios būtų prieš ją ir turčių klasę?

1963 m. lapkričio pradžioje militaristai nuvertė prezidento Diemo klikos valdžią, jį ir kelis jo artimus nužudė ir tuojau pasigyrė, kad partizanai bus greitai "sumušti". Bet Pietų Vietnamo liaudis pamatė, kad nauji valdininkai eina senuoju keliu. Partizaninis judėjimas dar daugiau sutvirtėjo.

Jungtinių Valstijų militarinių inžinierių vadovybėje buvo įrengta tūkstančiai vietinių tvirtumų. Miesteliai ir kaimai buvo apvesti giliais grioviais, kelių eilių spygliuotų vielų tvoromis, į žemę prikaišiota daugybė aštriais galais iešmų, o viduryje įrengta gynybos punktai ("fortai"). Iš vietos gyventojų buvo suorganizavę apie 100,000 vyrų "miliciją", apginklavę ir jos priešakyje pastatė valdžios karininkus kovai prieš partizanų veikimą.

Bet tie įsitvirtinimai pasitarnavo partizanams, nes kada partizanai atakavo tvirtumas, tai "milicininkai" iš vidaus jiems gelbėjo. Vietomis šimtais "milicininkai" perėjo į partizanų pusę. Kitur sukilo prieš valdžią.

Valdžia nusprendė nuginkluoti "milicininkus" ir tvirtumas likviduoti.

Liaudis laimės

Valdžios armija, nors ir gerai apginkluo-

ta Jungtinių Valstijų moderniniais ginklais, bet yra demoralizuota, nes ir jos eiliniai kariai yra iš darbo žmonių. Buvo daug atsitikimų, kad kariai įveikė karininkus, o patys perėjo į partizanų pusę.

1964 m. pradžioje iš 43 provincijų partizanai pilnai kontroliavo 13—veik visą Mekongo upės slėnį, kuris derlingas ryžiais. Daugiau kaip dešimtyje plotų taipgi buvo partizanų kontroliuojami rajonai.

Amerikiečiai korespondentai, kurie lankėsi partizanų rajonuose, rašo, kad organizuotų į batalionus ir pulkus yra tik apie 35,000 žmonių. Komandieriai jauni, daug jų tarnavę karininkais valdžios armijoje. Disciplina tvirta. Kiekvienas karys su ryžtu vykina savo uždavinius. Liaudies armijos daliniai nuolatos lavinasi politiniai, kultūriniai ir militariniai.

Veikia ir lokaliniai partizanų būriai, kurie nesiskiria aprangoje nuo kitų gyventojų. Valdžios terorizavimas gyventojų (deginimas kaimų) už paramą partizanams dar daugiau žemdirbius, žvejus ir inteligentus pastūmėjo į partizanų pusę.

Tokia padėtis buvo Pietų Vietname 1964 metų pradžioje. Jungtinėms Valstijoms kiekviena diena karo prieš partizanus atsiėjo po \$1,500,000.

Valdžios prestižas nupuolė iki žemiausio laipsnio, nes ji bando palaikyti santvarką, kuri ten išsigalėjo prieš daugelį šimtmečių, ir kuri pasidarė nepakenčiama daugumai šalies gyventojų.

1964 m. kovo mėnesio pabaigoje senatorius Ernest Grueningas, iš Alaskos, tarp kitko, pareiškė: "Pietų Vietname be reikalo jau žuvo virš 200 amerikiečių... Laikas baigti tą neprotingą gyvybių eikvojimą. Ten karas nėra mūsų karas, į jį mes neturėjome įsitraukti. Laikas pasitraukti pirma negu ten žus daugiau amerikiečių... Mes jau sukiosome bilijonus dolerių be reikalo, remdami savanaudišką dinastiją ir jos korupcinius, ištvirkusius įpėdinius... Aš manau, kad tolimesnis aukojimas amerikiečių gyvybių būtų tragedija. Ir jau netoli ta diena, kada tas amerikiečių gyvybių eikvojimas bus skaitomas kriminalyste."

Senatorius Wayne Morse, demokratas iš Oregono valstijos, kuris jau daug kartų pir-

miau reikalavo Jungtinių Valstijų pasitraukimo iš Pietų Vietnamo, vėl pareiškė:

"Pietryčių Azija nereikalinga Jungtinių Valstijų apsigynimui. Gal ji reikalinga kai kurioms mūsų talkininkėms, bet ne mums. Mes neturėjome įsivelti į karą, mes ten neturime būti—turime pasitraukti."

Jis išreiškė pilną sutikimą su senatorium Grueningu.

Kinija, Šiaurės Vietnamas, Kambodža, tai yra Pietų Vietnamo kaimynai ir eilė kitų šalių reikalauja, kad JAV ištrauktų savo militarines jėgas ir leistų Pietų Vietnamo gyventojams patiems tvarkyti savo reikalus.

Istorijos rato niekas negalės pasukti atgal. Pietų Vietnamo liaudis trokšta laisvės, už ją kovoja ir kovos, kol pergalę laimės.

Jonas Lapašinskas

MYLIMOS AKYS

Švyti akys kaip jūra
Vandenėliu giliu.
Mano žvilgsnį užbūrė,
Jo atplėšt negaliu.

Tokios mėlynos akys,
Lyg pražydę linai.
Jos nežydi, o dega
Mėlynai, mėlynai...

Taip tegali žiūrėti
Tik dangaus giluma.
Jas tegali turėti
Vien tik ji, mylima.

Akyse laimė šviečia
Žalios drobės lauku.
Jei aš jų neregėčiau,
Būt gyventi sunku.

Akyse šviečia saulė,
Nematyt sutemos.
Koks gražus tu, pasauli,
Akyse mylimos!

Tokios mėlynos akys,
Lyg pražydę linai.—
Jos nežydi, o dega
Mėlynai, mėlynai...

KLESTI TARYBŲ LIETUVOS DAILĖ

VILHELMAS ULOZA

1963 metų gruodžio 13 dieną Lietuvos dailininkams buvo didelė šventė — Vilniuje atsidarė respublikinė dailės paroda. Ji demonstruoja tolesnį mūsų dailės augimą ir laimėjimus. 600 tapybos, skulptūros, grafikos kūrinių, eksponatų Vilniaus dailės muziejaus salėse, gaiviais, optimizmo kupiniais vaizdais atspindi šiandieninę Tarybų Lietuvos tikrovę. Juose matosi gigantiškos pramonės gamyklų statybos, kolūkinio kaimo buities vaizdai, darbo žmonių atvaizdai, peizažai ir daugelis kitų, būdingų mūsų gyvenimo reiškinį. Įgyvendinamas vienas svarbiausių dailės uždavinių: dailininkų kūryba vystosi glaudžiamame ryšyje su gyvenimu, su žmonių poreikiais.

Tarybų Lietuvos dailė yra dar labai jauna. Rodosi dar taip neseniai dailininkai perėmę socialistinio realizmo metodą, kūrė pirmuosius paveikslus, skulptūras. Ir nelengvi buvo tie pirmieji žingsniai. Daug buvo galvota, bandyta, ieškota. Buvo puikių pasiekimų, buvo ir nesekmių. Tačiau atkaklaus, intensyvaus kūrybinio darbo rezultatas tapo džiugus. Mūsų dailės pasiekimai susilaukė puikaus įvertinimo visoje Tarybų Sąjungoje. Apie tai visų pirma kalba aukšti Lietuvos dailininkų apdovanojimai. Taip šiais metais jaunam skulptoriui Gediminui Jokūboniui buvo suteikta Lenininė premija už monumentalią skulptūrą — paminklą Pirčiupio kaimo aukoms. Taip pat labai reikšminga, kad TSRS liaudies dailininko garbės vardai suteikti dail. A. Žmuidzinavičiui, J. Mikėnui, V. Jurkūnui. A. Žmuidzinavičius ir J. Mikėnas be to yra TSRS dailės akademijos nariai-korespondentai.

Lietuvos dailė tampa vis plačiau žinoma Tarybų Sąjungoje. Didelio pasisekimo susilaukė lietuvių dailės parodos Maskvoje, Gruzijoje, Azerbaidžane, Ukrainoje, Baltarusijoje ir kitose respublikose. Tikra šventė tapo lietuviškojo vitražo, J. Mikėno skulptūros darbų, V. Jurkūno, S. Krasausko grafikos parodos Maskvoje, kur jos tapo entuziastiškai įvertintos. Prie to tenka

pridėti, kad Lietuvos dailininkų kūriniai užima reikšmingą vietą bendrose tarybinės dailės parodose, kurios eksponuojamos daugelyje pasaulio šalių, tame tarpe ir tarptautinėse Bienalės parodose.

Gausi ir vieninga šiandien Tarybų Lietuvos dailininkų šeima. Čia sėkmingai darbuojasi vyresnės kartos dailininkai. Mylimi yra A. Žmuidzinavičiaus peizažai, J. Buracho akvarėlės, B. Bučo ir R. Antinio skulptūros, A. Kučo, T. Kulakausko, V. Jurkūno, M. Bulakos, P. Rauduvės grafikos kūriniai. O šalia jų dailininkų gretas papildė gausus būrys talentingo jaunimo, kuris pastaruoju metu įnešė į Lietuvos dailę gaivaus vėjo, naujų minčių, drąsaus jaunatviško polėkio ir energingų ieškojimų dvasią. Mes labai džiaugiamės ir didžiuojamės jaunaisiais dailininkais, kurie sėkmingai tęsia Lietuvos dailės nacionalines tradicijas. Per palyginti trumpą laiką susiformavo savitas A. Savicko talentas. Jo nuotaikingi, poetiški peizažai, didžiulės istorinės drobės yra vertingi dailininko pasiekimai. Taip pat reikia pažymėti V. Gečo, L. Surgailio, J. Švažo, V. Karatajaus, D. Jacevičiūtės kūrybą. Jų kūriniai taip pat priklauso prie geriausių Lietuvos dailės laimėjimų.

Neatsilieka ir jaunieji skulptoriai. Lenininės premijos laureatas G. Jokūbonis, skulptoriai K. Bogdanas (jo paminklas L. Prūseikai neseniai pastatytas Čikagoje), K. Kisielis, N. Gaigalaitė, V. Vildžiūnas ir daugelis kitų kasmet daro pažangą ir pradžiugina naujais kūriniais.

Tačiau nei viena dailės šaka taip neišaugo ir nesuklestėjo, kaip grafika. Ji pasiekė tokį lygį, kad užima vieną reikšmingiausių vietų Tarybų Sąjungoje. Visos grafikos rūšys, visi žanrai — estampas, knygų iliustracija, plakatas ir karikatūra milžiniškais žingsniais veržiasi į priekį. Temų įvairumu, ieškojimų drąsa, individualybių ir stilių turtingumu grafika be abejo pirmauja Lietuvos dailėje. Naujieji V. Jurkūno darbai — lino raižiniai "Būsiu melžėja", "Se-

nutė", "Juratė ir Kastytis", "Žvejai", J. Kuzmickio iliustracijos S. Neries eilėraščiams, A. Makūnaitės ciklas "Eglė žalčių karalienė", S. Krasausko iliustracijos, V. Valiaus estampai apie pramoninį Vilnių, S. Steponavičiaus ir J. Žilytės liaudies pasakų iliustracijos ir statybų vaizdai ryškiai demonstruoja mūsų grafikos meistriškumą, išradingumą, puikų medžiagos ir technikos valdymą. Grafikoje, kaip ir kitose dailės šakose ryškiai matomas nacionalinis charakteris, vystomos garbingos liaudies meno tradicijos.

Ir kaip nesipiktinti skaitant kapitalistinių kraštų "dailės žinovų" pasisakymus apie Lietuvos dailę. Jungtinėse Amerikos Valstijose, Vokietijos Federatyvinėje Respublikoje, Švedijoje nemažai kalbama ir rašoma apie Lietuvos dailės istoriją ir jos vystymąsi. Yra išleista net eilė monografijų, rinkinių, straipsnių. Tačiau daugiau negu keistos atrodo teoretikų pastangos įrodyti, kad Lietuvos dailė niekuomet neturėjo nacionalinių bruožų, kad ji vakarietiška, kad ji formavosi vokiečių kultūros pagrindu ir kt.

Taip pat niekaip negalima sutikti su užsienio kritikų nuomone apie dabartinę Lietuvos dailės padėtį. Jie visomis jėgomis stengiasi nutylėti tarybinės dailės pasiekimus ir įrodyti, kad Lietuvoje ir Baltijyje iš viso nėra meno. Taip šiuo metu Bostone leidžiamoje lietuviškoje enciklopedijoje nėra nei vieno dailininko, baigusio mokslą tarybinės santvarkos metais. O juk dabar jaunieji dailininkai yra reikšmingiausia mūsų dailės jėga.

Neretai tarybinių Lietuvos dailininkų kūryba iškreipiama, parodoma sumenkintai, neteisingai. Štai dail. Vizgirda prieš kurį laiką savo straipsniuose apie skulptorius P. Aleksandravičių, R. Antinį, B. Bučą, J. Kėdainį, pasakodamas apie jų kūrybą, visai nutyli kūrinis, sukurtus tarybiniais metais. Bet iš tikro šių skulptorių kūryba suklestėjo kaip tik tarybinės santvarkos metais. Norisi visomis jėgomis protestuoti prieš tokį neteisingą ir visuomenę klaidinantį tikrovės iškreipimą, sąmoningą faktų klastojimą.

Tokie reakcingi kritikai ir istorikai tur būt specialiai nieko nenori žinoti apie Lietu-

vos dailės pasiekimus, jie nenori, kad ir platieji visuomenės sluoksniai žinotų tiesą. Tačiau gyvenimas eina toliau ir atskirų žmonių pastangos sustabdyti jį pasmerktos žlugti.

Tarybų Lietuvos dailė šiandien pergyvena naują savo vystymosi etapą. Pastaraisiais metais Komunistų partijos ir Tarybinės vyriausybės atstovų susitikimas ir draugiški pokalbiai su kūrybiniais darbuotojais dailininkams davė daug naujų minčių, naujų idėjų, paskatino naujiems ieškojimams. Lietuvos dailininkai toliau ieško tobulesnių išraiškų, meninės kalbos formų, kelia savo meistriškumą ir nėra abejonės, kad jie sukurs daugelį naujų, brandžių kūrinių, bylojančių apie Tarybų Lietuvos dailės klestėjimą.

ATEITIM PLAKA ŠIRDYS

Kaip myliu gausmą miesto autobusų,
Ir žmones, skubančius gatve.
O žmonės, žmonės su jumis aš būsiu,
Su jumis dalinsiuos jaunatve.

Su jum dalinsiuos darbo džiaugsmą,
Ir svajones jaunatviškai skaidrias.
Su jum kartu į ateitį įausiu,
Širdis būry jūs polėkius atras.

Ir gatvių triukšmas, ir gamyklų gausmas.
Nurimt neduos ir kaitins krūtines,
Su jum gražiausią laimės juostą ausim,
O nūdienu pečiais jūs ateitį atneš.

Nerimsta stygos vakaro virš miesto
Ir darbo ritmą gatvėse junti,
Atrodo, kas sunkia ranka paliestų
Tavus pečius, kalbėtų: "Ateity

Tik mūsų širdys jaunos plakt privalo,
Kai žmogui darbas muzika skambės.
Tik mes kartu pakelsime prie stalo
Jaunystės taure, užmojų garbės.

Tik mes kartu pasveikinsim rytojų
Su skriejančiom raketom dangumi.
Pažvelk, kaip didūs žmonės atsistojo
Statyboj toliams modami.

Kaip myliu gausmą miesto autobusų
Ir žmones, skubančius gatve.
O žmonės, žmonės, su jumis aš būsiu,
Su jum dalinsiuos jaunatve".

Jonas Jurevičius

DRAUGYSTĖS ŽIEDAI

J. SKLIUTAUSKAS

Neseniai broliškoji kirgizų tauta paminėjo ir šventę įžymią istorinę datą — laisvanoriško prisijungimo prie Rusijos šimtmetį. Suartėjimo su rusų tauta dėka Kirgizijai susidarė palankios sąlygos vystyti ekonominį ir kultūrinį progresą, kirgizų tauta atsikratė sunkaus Kokando chanato jungo, išvengė Anglijos okupacijos. Didžioji Spalio revoliucija suteikė lygybę buvusios Rusijos imperijos tautoms, atvėrė didžiausias ekonominio ir kultūrinio vystymosi galimybes.

Kirgizijos prisijungimo prie Rusijos šimtmetį pažymėjo visos tarybinės tautos, tame tarpe ir lietuvių tauta. Ką mes seniau žinojome apie Kirgiziją, kuri nuo mūsų atskirta tūkstančiais mylių? Gal keliolika eilučių P. Sinkūno geografijos vadovėlyje ir išsėmė visas mūsų žinias apie saulėtąją Manaso žemę, o su kirgizais vargu ar kuris iš lietuvių buvo pažįstamas. O vis tik kirgizų liaudies šventės proga net ištisa mūsų tautos delegacija, vadovaujama Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo Pirminko pavaduotojo Juozo Baltušio buvo nuvažiavus pasveikinti broliškosios kirgizų tautos. „Tiesa“, „Literatūra ir Menas“, „Komjaunimo tiesa“, visa mūsų spauda spausdino šiltus sveikinimo straipsnius, apybraižas, savo skiltyse dėjo kirgizų rašytojų kūrinus.

Kur šitos nuoširdžios draugystės ištakai? Kada ji užgimė?

Šita šventa draugystė užgimė rūsčiais karo metais, kada fronto ugnį kirgizų ir lietuvių tautos kovojo petys į petį, su hitlerininkų grobikais. Daugelis karių kirgizų dalyvavo Tarybų Lietuvos išvadavimo kovose, sodriai aplaistyta brolių kirgizų krauju lietuviška žemelė. Įsiliepsnojus karui, tūkstančiai lietuvių rado tolimoje saulėtoje Kirgizijoje antrus namus — kaip brolius juos sutiko žmonės, kurie, kaip ir mes apie juos anksčiau beveik nieko nebuvo žinoję. Frunzėje, Prževalske, Oše, Džalai-Abade ir kitur skambėjo gatvėse lietuvių kalba. Gamyklose ir kolūkiuose dirbo, kalė pergalę prieš bendrąjį priešą šimtai lietuvių.

Neseniai Kirgizijos šimtmečio išvakarėse man teko apsilankyti Kirgizijoje — neslėpsiu, buvau maloniai nustebintas, kad Frunzės džuto fabrike puikiai prisimena lietuvių šaltkalvių brigadą, šaunius darbininkus patriotus Tarakevičių, Skrėbį, Rusiną, Baziliauską, Gavrilkevičių, Lukošį, Bernotą ir kt. „Syntašo“ kolūkyje — Makarevičiūtę, Alytaitę, Baroną ir kt. Kirgizijos mokyklose, aukštosiose mokyklose, žemės ūkio technikumė buvo ruošiami pirmieji būriai specialistų, kurie pokario metais savo žiniomis padėjo atkurti Tarybų Lietuvos žemės ūkį ir pramonę. Argi galima visa tai užmiršti? O kiek puikių žmonių pažinojo lietuviai.

Karo metais gimusi ir užsigrūdinusi draugystė sukėlė kirgizų skaitytojų didžiulį susidomėjimą Lietuva, lietuvių literatūra. Imta versti lietuvių poeziją į kirgizų kalbą. Argi galima užmiršti kirgizų liaudies akyno (dainiaus) Alymkulo Usenbajevo „Dainą apie Lietuvą“ arba kirgizų poeto Kubanyčo Akajevo poezijos ciklą „Nemunas ir Naryno upė“ — ištisai pašvęstą Lietuvai. Šitie eilėraščiai buvo kuriami rūsčiomis karo dienomis, kai Lietuva dar nebuvo išvaduota iš hitlerininkų. Bet kirgizų poetus įkvėpė kūrybai draugystė su lietuviais, meilė lietuvių tautai. Juk tomis neužmirštamomis, nelengvomis dienomis toli, daug tūkstančių mylių nuo Dzūkijos kalvų, nuo senojo Vilniaus, mes įgijome šimtus, tūkstančius naujų, ištikimų draugų. Vienas didžiausių lietuvių tautos bičiulių — kirgizų poetas Aaly Tokombajevas, įžymus tautų draugystės veikėjas. Jis ne tik pats išverčia lietuvių poetų kūrybą, bet skatina, sudomina ja savo mokinius — poetus Smar Šimejevą ir Kubanyčą Akajevą. Almanacho „Sovetik Kirgiztan“ puslapiuose pasirodo jų versti lietuvių poezijos kūriniai. Tokombajevas atranda laiko suruošti lietuvių poezijos Kirgizijoje „puokštes“. Šituose atmintinuose vakaruose, kurie paprastai vyksta Černyševskio vardo bibliotekoje, galima pamatyti ne tik Tokombajevą, bet ir kitus kirgizų

dainius, poetus, kurie pritardami sau tristygiu liaudies instrumentu—komūzu—dainuoja apie Lietuvą, apie užgimusią karo metais lietuvių ir kirgizų tautų draugystę. Karo metais poeto Aaly Tokombajevo rūpesčiu išėjo P. Cvirkos, A. Venclovos, E. Mieželaičio, L. Giros ir kt. kūriniai kirgiziška.

Reikia pasakyti, kad ir lietuvių rašytojai nelieta skolingi savo draugams iš tolimos saulėtosios Kirgizijos. Pokario metais lankėsi Kirgizijoje rašytojai V. Rimkevičius, A. Churginas, V. Reimeris, J. Baltušis ir kt. Labai vertinga dovana mūsų skaitytojams yra E. Matuzevičiaus išverstos kirgizų liaudies epo "Maras" giesmės. L. Gira yra parašęs labai šiltą eiliuotą laišką "Draugams kirgizams", V. Reimeris — ištisą ciklą eilėraščių apie Kirgiziją, J. Skliutauskas—apybraižių ciklą apie dviejų tautų draugystę po Lenino vėliava ir kt. Be to, į lietuvių kalbą gausiai išversti A. Tokombajevo, K. Malikovo ir kt. rašytojų kūriniai.

Taip užgimė nuostabi kūrybinė dviejų tautų draugystė — fronto ir pokario laikų draugystė. Nenuostabu, kad kirgizų liaudies šventė pavirto ir mūsų švente.

Vilnius

LIETUVIŲ SOCIALISTINIS JUDĖJIMAS

(Taša nuo pusl. 71)

komunistams veikti legaliai nebuvo galima, veikta tokiais būdais, kuriais galima.

Neilgai laukus sukūrta Amerikos Darbininkų Sąjunga, kuri vėliau tapo Amerikos Darbininkų Partija ir legaliai veikė. Buvusi Lietuvių Komunistų Federacija tapo Darbininkų partijos Lietuvių Federacija.

Tolimesnis socialistinis-komunistinis judėjimas ėjo sunkiose sąlygose. Senoji vadovybė noriai užleido vietą naujai — jaunesniems žmonėms. Faktinai ji statė jaunesnius vadovybėn.

Jei kas kitas netęs toliau šio judėjimo istorijos, pasistengsiu tai padaryti. Rašyti bus lengviau, nes jau teko tai pergyventi. Nereikės knistis į senus laikraščius tiek daug.

AFRIKOS BALSAS

žmogiškas pasauli, apšarvok ausis, —
Juodojo žemyno balso paklausk! —
Argi kam šioj žemėj tik dėl to skriauda,
Kad mūs kūnas oda pridengtas juodai?
Ar mes — afrikiečiai tik dėl to kalti,
Kad mūs veidas juodas, o dantys balti?
Argi mes, juodieji, baltųjų tarnai,
Kalti, kad mūs kraujas žydi raudonai?
Argi mūsų širdys neplaka karštai,
Kai tėvynę plėšia svetimi kraštai?
Argi mūsų akys nemato skriaudų,
Kai nekaltą žudo teisybės vardu?
Argi mums kentėti lemta tik dėl to,
Kad baltieji žvėrys skerstų mus rytoj?!

— — — — —
Šimtmečius kentėjom — niekas neapgaus;
Kilk iš amžių miego, skriaudžiamas žmogau!
Afrika juodoji — tėviškė gimta;
žmogaus vardą davė mums pati gamta.
Atogražų saulė iš mažų dienų
Nepasigailėjo plieno raumenų.
Saulė mūsų kūną padengė juodai,
Todėl mes po saule stovime tvirtai.
Afrikai pagelbės žemė ir dangus —
Vergvaldžiai baltieji dar atmuš nagus,
Nuo bausmės panūdę išsisukt driežais,
Keičia savo veidus įvairiais dažais,
Gąsdina juos vergo kylančio jėga —
Uodegą palikę, traukiasi atgal.

Trūkusios grandinės vėl nesusilies —
Tauta paskui tautą kelsis iš eilės.
Nors dar kūną plėšo alkani arai,
Bet kad mes laimėsime — žinome gerai;
Kruvinasis auksas saulėj išgaruos,
Dums plėšrieji paukščiai šiaurės vakaruos,
Afrika pabudo,

Afrika gyvuos.

Paragavo laisvės — nebelenks galvos.

... Nežinau aš, kas tai — sapnas ar tiesa,
Rodosi, kalbėtų žmonija visa;
Prie žemės prigludęs po taikos medžiu
Milijonų balsą vis aiškiau girdžiu.
Tie balsai — tai šauksmas kylančių tautų,
Atlėkęs balandžiais iš karštų Pietų —
Skundas ir dejonės draskomų širdžių, —
Afrikos juodosios balsą aš girdžiu.

Teofilis Tilvytis

Jonas Šiožinys

DAINA

Žvengia žirgas lankoj, juodbērēlis lankoj—
Jam pabodo žolelė žalioji...

Ir nerimsta širdis, išsiilgus kažko —
Melsvos tolumos širdį vilioja.

Vai, sunku man, sunku su tokia širdimi
Pasilikti šįvakar gonkeliuos —
Aidį kloniais daina nerami, nerami —
Ir nenorom ranka vartus kelia...
Žvenk, žirgeli, lankoj... Jau einu, jau
skubu —

Ant peties aukso kamanos žvilga.
Kai mėnulis tekės, kur sustosim abu,
Nukeliavę kelionę taip ilgą?

Kur nuneši mane vakarėlį vėlai
Vieškelužiais baltais, balūtėliais — — —
Padūmavę laukai, padūmavę šilai,
Parūkavę visi pakraštėliai.

Vėlų rudenėlį avižos snaus kluonuos,
Tvenkiniuos nugrimzdę, mirks gelsvi linai.
Apraizgys tau kojas šilko gijos plonos
Ir į tuščią lauką žvelgsi tu liūdnai.

Gelsvos uosių gairės gervėms kelią

ženklus —

Į dausų šalelę gervės nuskubės.
Tik laukų upelio sidabrinės kanklės
Vasaros akordais dar ilgai skambės.

Janina Degutytė

EILĖRAŠTIS

Kas gyvena eglėje ir pienėj,
Saulės kvadrato ant kambario grindų;
Kas alsuoja parugėj per naktį,
Auštant — laiptų prieblandoje žalsvoj;
Kas vidudienio šešėly virpa,
Bokšte, upėj, gatvės akmeny;
Kas nubunda žemuogėj ir varpoj,
Kūdikio pirmam riksmė;
Kas sustoja kąsniu nenuryjamu,
Kas nuo ašarų skaidrėja ir liepsnoja;
Kas plevena vėliavoje raudonoj, saujoj
smėlio,

Iš nežinomos gelmės versmėm ištrykšta;
Kas atsigula ant lapo balto popieriaus
Kaip spalvota peteliškė negyva, —
Tas pasikelia nuo lapo balto popieriaus
Saulės varpeliu ir kraujo šnabždėsiu —
Lūpoms kiekvienoms savu eilėraščiu...

TURINYS

Ruoškimės mūsų L.L.D. suvažiavimui	66
Lietuvių socialistinis judėjimas Amerikoje. V. Andrulis	67
Didysis lietuvių tautos poetas K. Genys	72
Lietuviai Amerikos liaudies kovų istorijoje. S. J. Jokubka	73
Naujametinė žemės skraistė. Eilėraštis. Elvyra Pilkauskaitė	75
Svarbi ir vertinga knyga. I. Vienužis	76
Po darbo. Eilėraštis. Elvyra Kubiliūtė	76
Audrai nusiautus. Eilėraštis. Jaunutis	76
Atvira širdimi. Eilėraštis. Arija Elksne	76
Genialusis dramaturgas ir poetas. Dr. Antanas Petrika	77
Komunistinis pasaulis: kuriuo keliu? A. B. Salielis	80
Sonetas S. Nėriai. Eilėraštis. Jonas Jurevičius	84
Moterims. Eilėraštis. Rimgaudas Graibus	84
Ižymusis liaudies sūnus, liaudies poetas. Justas Paleckis	85
Pietų Vietnamo praeitis ir jo ateitis. D. M. Šolomskas	89
Mylimos akys. Eilėraštis. Jonas Lapašinskas	91
Klesti Tarybų Lietuvos dailė. Vilhelmas Uloza	92
Ateitim plaka širdis. Eilėraštis. Jonas Jurevičius	93
Draugystės žiedai. J. Skliutauskas	94
Afrikos balsas. Eilėraštis. Teofilis Tilvytis	95
Daina. Eilėraštis. Jonas Šiožinys	96
Eilėraštis. Janina Degutytė	96